

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״ן

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״ן מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

סג א מ"י פ"ז מהל' צ"ח
הצחירה הל' י סמג
עשין קסג:
סד ב מ"י שם הלכה יא:
סה ג מ"י שם הלכה יב:

רבינו חננאל

תניא א"ר אליעזר ב"ר
צדוק לול קטן היה בין
כבש למזבח במערבו של
כבש פרחי כהונה אחת ל'
שנה יורדין שם ומלקטין
משם יין קרוש הדומה
לעיגול דבילה ושורפין
אותו בקדש שנאמר

ש"כ מובח בו. להכי אין כשר לעבודה שכל המצוה¹⁶ שאין לו קץ וכבש יסוד וריבע פסול לעבודה הכי גרסינן. קרן אכן אמה על אמה צידום אמה לכל קרן יסוד דהיינו אמה כניסה ראשונה וריבע שאינו מרובע אם חסר אחד מכל אלו פסול וטעמא אמר רב הונא בשמיטת

*^א שכל מזבח שאין לו לא כבש ולא קרן ולא
 יסוד ולא ריבוע פסול לעבודה רבי יוסי בר
 יהודה אומר אף הסוכב אמר רבה בר בר חנה
 א"ר יוחנן שיתין מששת ימי בראשית נבראו
 שנאמר *^ב חמוקי ירכך כמו חללים מעשה ידי
 אמן חמוקי ירכך אלו השיתין כמו חללים
 *^ג שמתחוללין ויורדין עד התהום מעשה ידי אמן
 זו מעשה ידי אומנותו של הקב"ה תנא דבי ר'
 ישמעאל *^ד בראשית אל תיקרי בראשית אלא
 ברא שית תניא *^ה ר' יוסי אומר שיתין מחוללין
 ויורדין עד תהום שנאמר *^ו אשירה נא לידידי
 שירת רודי לכרמו כרם היה לידידי בקרן בן
 שמן ויענקוהו ויסקלוהו ויטעוהו שורק ויבן
 מגדל בתוכו וגם יקב חצב בו ויטעוהו שורק
 וזה בית המקדש ויבן מגדל בתוכו זה מזבח
 וגם יקב חצב בו אלו השיתין תניא *^ז א"ר אלעזר
 בר צדוק ג' לול קמן היה בין כבש למזבח
 במערבו של כבש ואחת לשבעים שנה פרחי
 כהונה יורדין לשם ומלקטין משם יין קרוש
 שדומה לעיגולי דבילה ובאין ושורפין אותו
 בקדושה שנא' *^ח בקדש הסך נסך שכר לה'

לקבל על זאת: שירת דודי צברו. על כרמו: ברום היה צרידי.
בקרן בן שמן. בצקר ישראל^א וזית השמניה מכל הארצות: וישוקהו.
צנה להם ערים צורות מוקפות לתים וצריה כעצת דמחרמנין
עמקא (שמות ה): ויפסדהו. כלסם המפנה אצנים מכרמו כלומר
פינה האומות מפניהם שלא יצאו נאכלם פן יחטאו אותם: וישערו
שורק. טעמו פנים משובות ולא ומורה אלא שרשן עממן זה בית
המקדש. שוא שורשן ועיקרן שמשבצת לפני המקום^ב: ויבן מדר
בתוכו זה מבזה. העשו כנגדל עוז: ולא יקב חזב בן. צלואו
מגדל. יקב הוא טר חפור וכן עד יקב המלך (ויהי יד) בית שיחא
דמלכא^ג לשון שיה ומערה פושין^ד צלע^ה: וי. ארוצה שהיא מלמעלה
למטה: בין בבש צמזה. הכנש ארבו ל"ב^ו ומשפט ועולה ט' אמות
עד ששה למזבח^ז ולא היה ראשו מחובר למזבח אלא ארר מעט
מפסיק ביניהם כדלמר בוצחים (דק קד). ועשית עולותיך הכשר
והזהר מה דם צוריקה אף כשר צוריקה הא למדת ארר יש בין כשר
למזבח וארור ארר קרר בין כשר למזבח ולול היה צלואו ארר במערכ
לכשר בשמנה אמות מערבית של כשר שבעכש רחט ט"ו אמה
ממורה למעבר וארור חלל מערבית יורדל לחטו שכן נעשין צדוות
מערבית של מזבח ומוקף^ח ארבע מחילות עד קרקעיתו וקרקעיתו של
רצפת שיש ואין היין נצלע שם וכל נכסי יין של כל השנה יורדין שם
והאי תנא לית ליה שהיו שיחין יורדין עד תהום והכי אמרינן לקמן
לית ליה ופלוגי אדרענן: פרחי בהונה. ילדים כהנים: יין קדוש.
שנעפס ונקרש: ושורפין אותו בקדושה. צמקוס קדוש עזורה וממוך
השיחין מוציאין אותו שלא יתמלאו השיחין מן הנסכין של קרבנות
האבור והיחיד טעונין נכסים חוץ מחטאת ואשם^ט ושורפין אותם
שאמורין צנאה דקדם הוא: שנאמר בקדש הבר. הקים שריפה לניסוכו:
מה

שכר מובח ש"צין לו קרן. וזה שקרט נפגמה הוה ליה קרן כמאן דליתיה ולכן נפסל לעבודה דאין לו קרן דפגימה פוסלת באצני מוצה כדי שתחגור זה פ'ורן דלאמר פ"ק דחולין (ק"ז י"ט. וס) וטעמא פירש סם בקוונ' משום דכתיב אצנים שלמות חגנה

לֹא כִבֵּשׁ וְלֹא קָרַן וְלֹא
לַעֲבֹדָה רַבִּי יוֹסִי בֵּר
אֲמַר רַבָּה בֶּר בֶּר חֲנָה
יְמֵי בְּרֵאשִׁית נִבְרְאוּ
זִמְנוֹ חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יְדֵי
הַשִּׁיתִּין כְּמוֹ חֲלָאִים
תְּהוּם מַעֲשֵׂה יְדֵי אִמֶּן
לְהַקְבִּי תִּנְא דְּבִי ר'
תִּקְרִי בְּרֵאשִׁית אֵלָּא
אֹמֵר שִׁיתִּין מִחוּלְלִין
אֲשִׁירָה נָא לִידִידִי
הִי לִידִידִי בִּקְרֹן בֵּן
וַיַּטְעֵהוּ שׁוֹרֵק וַיִּבֶן
צֶבֶע בּוֹ וַיַּטְעֵהוּ שׁוֹרֵק
נִגְדַל בְּתוֹכּוֹ זֶה מִזֻּבָּה
תִּתֵּן תִּנְיָא אֲדָר אֱלֵעִזֵּר
יְהִי בֵּין כִּבֵּשׁ לְמִזֻּבָּה
וּלְשִׁבְעִים שָׁנָה פְּרִי
קִטְמִין מִשָּׁם יִין קְרוּשׁ
וּבִאֵין וְשׁוֹרֵפִין אוֹתוֹ
הַסֵּךְ נִסַּךְ שֹׁכֵר לֹה'
כֶּשֶׁם

וַיַּחֲזִיקוּהוּ אֲנָשִׁים שְׁלֹמֹה^א אָמַר רַחֲמָנָה וְנִסְרִינָהּ פִּי לַעֲשׂוֹת כָּלָּה פְּרִימִית
לֹא חָתַף עֲלֵיהֶם בְּרָזָל כְּחִיצִי^ב וְאִם^ג וְלִיעֲבֹד עַל יָדִי שְׁמִיר דְּבִצִּית
שֶׁנִּי הוּא שְׁמִיר כְּדִמּוּכָה בְּמִסְכַּת סוּטָה בַּיָּמִין עֲגֹלָה עֲרוּפָה (דף מת.)
דְּקִאֲמֹר מִשְׁמָחוּ וְנִצְאִים הָרָאשׁוֹנִים בְּעָלֵי אֲוָרִים וְחוֹמַיִם מִשְׁחַרְבֵּי בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּעַל שְׁמִיר וְהִיטִי בֵּית שֶׁנִּי דִּלִּי בֵּית רֶאשֹׁן לִיעֲרִבְנֵהוּ מִשְׁחַרְבֵּי
בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּעָלֵי אֲוָרִים וְחוֹמַיִם וְשְׁמִיר דְּמִשְׁמָחוּ וְנִצְאִים הָרָאשׁוֹנִים
בֵּית הַחוּרָן הַבֵּית כְּדִמּוּכָה בְּחִיצִי^ד מִשְׁחַרְבֵּי בְּחִיצִי^ה בְּעָלֵי אֲוָרִים וְחוֹמַיִם
וְהִיטִי בֵּית רֶאשֹׁן כְּדִמּוּכָה דְּבִירִים חֹסֵר שֶׁנִּי מִצִּית רֶאשֹׁן דְּקִאֲמֹר
בְּיוֹמָא (דף קז א:) אֲלֵא בְּעַל הַשְּׁמִיר הִיטִי לְאַחֵר שֶׁנִּי וְכֵן הֵא דְּקִאֲמֹר
רַשְׁבִּי^ו הָחֵם מִשְׁחַרְבֵּי בְּחִיצִי^ז נִיטֵל טַעַם הַפִּירוֹת מִקְּסָמָהּ לְאַחֵר חוּרָן
בֵּית שֶׁנִּי קִאֲמֹר שְׁחַרְבֵּי בְּיוֹמֵי מַדְעָ לְאַשְׁכַּחַן בִּצִּית שֶׁנִּי שְׁהִי פִירוֹת
מִמִּשְׁחַרְבֵּי בְּיוֹמֵי שְׁמִינִי כֵּן שֶׁנִּי^ח שְׁנַעֲשֵׂן חֲטָין כְּכִלְיֹת שֶׁל שׂוֹר הַגָּדוֹל
וְעוֹדֵד יֵשׁ לְהִבָּא רֹאשִׁי דְּהוּא שְׁמִיר בִּצִּית שֶׁנִּי מְעוֹבָד דְּמָא כֵּן נִמְצִיָּה
דְּפִי^ט דְּקִדְּוִשׁ (דף לב.) וְדִפִּי^י דְּעִי^י (דף כז. וס.) שְׁבָקְשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמֵי
יִשְׂרָאֵל אֲנָשִׁים לְאַפּוֹד וְאֲנָשִׁי אַפּוֹד בְּעַל שְׁמִיר דְּקִאֲמֹר רִי נִמְצִיָּה פִּי^י עֲגֹלָה
עֲרוּפָה (סוּטָה מת.) כְּדִמּוּכָה בְּחִיצִי^י וְאִם^י רִי יִהְיֶה דְּלִפְנֵי עֲלִיָּה וְאִם^י
שְׁמִיר בְּעַל שְׁלֵמָה אֵל בְּחִיצִי^י וְאִם^י רִי דְּלִפְנֵי אַפּוֹד בְּעַל שְׁמִיר
כְּדִמּוּכָה פִּי מִי שְׁאֲחוּ (יִגְשִׁין סח. וס.) גְּבִי בְּצִין בְּחִיצִי^י שְׁעֵשָׂה שְׁלֵמָה
דְּקִאֲמֹרִינִי הִיטִי נַעֲבֹד אִכָּא שְׁמִיר דְּלִיטִי מִשָּׁה לְאַנְשֵׁי אַפּוֹד וְהִיטִי עַל
רִבִּי יִהְיֶה הֵא דְּלִרִי נִמְצִיָּה לֹא הוּא שְׁמִיר לְבִית הַמִּקְדָּשׁ וְעוֹבָדָא
דְּמָא כֵּן נִמְצִיָּה בִּצִּית שֶׁנִּי הוּא דְּקִאֲמֹרִינִי הָחֵם לְשָׁנָה עוֹלָדָה לוֹ פִּרָּה
אֲדוּמָה עֲבָדְרוּ וְשָׁבַע פִּירוֹת הִי רִאשׁוֹנָה שְׁעֵשָׂה מִשָּׁה שְׁנִי שְׁעֵשָׂה
עוֹבָדָא כְּדָחַן בְּמִסְכַּת פִּרָּה (פִּיגִי מִי.) שְׁמִיר אִכָּא שְׁמִיר בִּצִּית שֶׁנִּי
דְּחִרְשִׁית אֲמָרָא גְּנוּם בֵּית שְׁמוֹנִי וְיִלִּי שְׁמִיר פִּי עוֹשֶׂה אוֹתָן בְּלִמְתָּה
שְׁלֵלָה חֲתוּרָה לֵב לְפָנִי^י וְאִם^י אִכָּא הֵיכָל בְּנוֹ אֵת הַמּוֹצֵא לֵלָא אֲפִשֵׁר
לְמַר שְׁהִי מִתְּקַן מִצְחָהּ וְנִכְסִינֵי מְצִפִּים דְּלִפְנֵי כִי הֵא יוֹנָא בְּמוֹצֵא

אין אחת צונה ג'ית אבל אחת צונה ג'ית צהיל וצקודש הקדשים ומה
 אינו נשמע אלמא צמוצת אפילו צחוק אינו נשמע וכן יסד רציו אליהו
 יטו ויכלין לחלק בין קודש שהוקדשו אצנים למוצת דערוך חולין לאחר
 אורח צאצנים החלוקות כגון חלוקי אצנים מן הגחל שצחול הים וצחול
 יצ"ז אכן שלמה מסע וצנה ואמר ר' יהודה דהוה שמיר צנהמ"ק^א:
 ויזי צראשית וצברו אבל אידך מנא דדריש וגם יקב חצב לית ליה דמהאור
 ועליו כרה דוד ומיהו קשה דר' יוחנן אדר' יוחנן דהכא סבר משעת
 ממן צפרק החליל (ב) א"ר יוחנן צבעה שכרה דוד שיחין קפא חסומא
 ומקשר ויבן מדרג בתיבו זה מובא וגם יקב חצב בו אלו השיחין.
 מן מגדל צמורו זה הילי וזה סבר חצב צ זה מוצת וקרר למוצת
 היקדים ומריציה דגם דרשין שיחין^א:

תורה אור השלם

(א) מַה יָּפּוּ פַּעַמִּיךָ
בְּנִעְלִים בַּת נָדִיב
חֲמוּקֵי יִרְכִיךָ כְּמוֹ
חֲלָאִים מַעֲשֵׂה יָדֵי
אֲפֹן: [שיר השירים ג, ב]

(ב) בְּרֹאשִׁית בְּרֹא
אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם
וְאֶת הָאָרֶץ:
[בראשית א, א]

וְאֶשְׁרָה נָא לִידִידִי
שִׁירַת דּוּדִי לְכַרְמוֹ בָּרֶם
הִיזָה לִידִידִי בִקְרוֹן בֶּן
שָׁמוֹן וַיַּעֲזָקֶהוּ וַיִּסְקָלֶהוּ
וַיַּטְעֵהוּ שָׁרֵן וַיְכֹן כְּמַדְלָה
בְּתוֹכֹו וְגַם יָקָב חָצַב בּוֹ
וַיְקוּ לַעֲשׂוֹת עֲנָבִים
וַיַּעַשׂ בָּאֲשִׁים:
[ישעיה ה, א - ב]

(ד) וְנִסְכּוֹ רְבִיעִית הַזֶּה
לִכְבֹּשׁ הָאֲחֵר בְּקֹדֶשׁ
הַסֶּדֶק גִּסְדֵּי שָׂכָר לֵאמֹר:
[במדבר כח, ז]

הגהות וציונים

6 בְּכַחֲשִׁי שָׁכַל מוֹדֵב:
7 יֵשׁ לְהוֹסִיף שְׂכָרָא
 דָּוָד (בְּאֵרוֹת הַמַּיִם):
8 כִּד נִגְדַל עַד שְׂחִי
9 מִלֵּבָא (רַשִׁ"ש) כִּ"ה
 בְּתַגְוֹם יוֹתָן וַעֲב
 בְּרַשִׁי יֵשִׁי: ה
 וּבְזִכְרִי יֵד י' **7** צ"ל
 מוֹקֵף (רַשִׁ"ש בְּאֵרֵי):
8 (צ"ל) שִׁקְצוּם יַעֲבִי
 עֲבִירִי: הֲרַשִׁי דַּעֲסֵר
 הִגִּיה שִׁקְצוּם אֲנָשִׁי יוֹן
 וַגּוֹמֹם: ו' לִשְׁחן הַפְּסוֹק
 נִחֵם אֶל וַעֲיִין עֲרִלִּי:
9 צ"ל לְמוֹכֵב (רַשִׁ"ש):

לעזי רש"י

פירש"י. פירוש יקב, צור
חפור, חפירת קרקע
(רש"י צמדצר ית, כו), צור
שלפני הגח שהיין זצ לחוכו
(רש"י זכריה יד, ז)

סו א מ"י פ"ג מ"ה
מעלה הלכה ט:
סו ב מ"י פ"ה מ"ה
עמי"ס הלכה ג:
סו ג מ"י פ"ג מ"ה
מ"ה הלכה י' טו"ע
י"ד ק"י רמז ט"ף כב:

רבינו חננאל

בחדש כ"ה בחדש כ"ה
משה ה"ה נמלה פרק
ולד חנוכה (דף י"א) וזמניק עלה צנמי
נלשות אחרים שאין כחוצים כלן
וגירסת דהנא עיקר:

וא

כשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה
מאי משמע אמר רבינא אתיא קדש קדש כתיב
הכא ^(א) בקדש הסך נסך וכתיב התם ^(ב) ושרפת
את הנוחר באש לא יאכל כי קדש הוא כמאן
אזלא הא (דתניא ^(ג)) ^(ד) נסכים בתחילה מועלין
בהן ירדו לשיתין אין מועלין בהן לימא רבי
אלעזר בר צדוק היא דאי רבנן הא נחתו להו לתהום אפילו תימא רבנן
בראיקלט ואיכא דאמרי לימא רבנן היא ולא ר' אלעזר בר צדוק דאי רבי
אלעזר אכתי בקדושתיהו קיימי אפילו תימא רבי אלעזר ^(ה) אין לך דבר
שנעשה מצותו ומועלין בו אמר ריש לקיש כומן שמונכין יין על גבי מזבח
פוקקין את השיתין לקיים מה שנאמר בקדש הסך נסך שכר לה' מאי משמע
אמר רב פפא שכר לשון שתיה לשון שביעה לשון שכרות אמר רב פפא
שמע מינה כי שבע איניש חמרא מגרוניה שבע אמר רבא צורבא מרבנן
דלא נפישא ליה חמרא ליגמע גמועי רבא אכסא דברכתא אנגע גמועי
^(א) דרש רבא מאי דכתיב ^(ב) מה יפו פעמך בנעלים בת גדיב מה יפו פעמותיהן
של ישראל בשעה שעולין להגל בת גדיב בתו של אברהם אבינו שנקרא
גדיב שגא' ^(ג) גדיב עמי' נאספו עם אלהי אברהם אלהי אברהם ולא אלהי
יצחק ויעקב אלא אלהי אברהם ^(ד) שהיה תחילה לגרים תנא דבי רב ענן
מאי דכתיב ^(ה) חמוקי ידכך למה נמשלו דברי תורה כיך לומר לך מה
ידך בסתר ^(ו) אף דברי תורה בסתר והיינו דא"ר אלעזר מאי דכתיב ^(ז) הגיד
לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד
והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים
והצנע לכת עם אלהיך זו הוצאת המת והכנסת כלה לחופה ^(ח) והלא דברים
ק"ו ומה דברים שדרכן לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת דברים
שדרכן לעשותן בצנעא על אחת כמה וכמה א"ר ^(ט) אלעזר גדול העושה צדקה
יותר מכל הקרבנות שנאמר ^(י) עשה צדקה ומשפט נבחר לה' מזבח וא"ר אלעזר
גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה שנאמר ^(יא) וזעו לכם לצדקה וקצרו לפי
חסד אם אדם זורע ספק אכיל ספק אינו אוכל אדם קוצר ודאי אוכל וא"ר אלעזר
אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה שנאמר וזעו לכם לצדקה וקצרו לפי
חסד ת"ר בשלשה דברים גדולה גמילות חסדים יותר מן הצדקה צדקה בממונו
גמילות חסדים בין בגופו בין בממונו צדקה לעניים גמילות חסדים בין לעניים
בין לעשירים צדקה לחיים גמילות חסדים בין לחיים בין למתים וא"ר אלעזר כל
העושה צדקה ומשפט כאילו מילא כל העולם כולו חסד שנאמר ^(יב) אוהב צדקה
ומשפט חסד ה' מלאה הארץ שמה תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל ^(יג) מה יקר
חסדך אלהים (חסד ה' מלאה הארץ ^(יד)) וגו' יכול אף ירא שמים כן ת"ל ^(טו) וחסד ה'
מעולם ועד עולם על יראיו א"ר חמא בר פפא כל אדם שיש עליו חן ^(טז) בידוע
שהוא ירא שמים שגא' חסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו וא"ר אלעזר מאי
דכתיב ^(יז) פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכי יש תורה של חסד ויש
תורה שאינה של חסד אלא תורה לשמה זו היא תורה של חסד שלא לשמה
זו היא תורה שאינה של חסד איכא דאמרי תורה ללמדה זו היא תורה של חסד
שלא ללמדה זו היא תורה שאינה של חסד: כמעשהו בחול כו': ואמאי נייתי
במקודשת אמר ועירי קסבר אין שיעור למים וכלי שרת מקדשין שלא מדעת
וא'

מה ניסוכו בקדושה בו. לא יליף מהכא אלא ששריפתו בקדושה ולא צחיל חוץ לעורה אלא הוואתו משם פשיטא ליה כדי שלא יתמללו ולא
לרין קרא: מאי משמע. מהכא שריפה: אתיא קדש קדש. ואכא לממר נמי דמנות הוואתו ושריפתו מהכא יליף: בתחילה מועלין בהם.
משהקדשו עד שנתנסכו יש זהם מעלה דקדשי גביה נינהו: ירדו לשיתין אין מועלין בהן. שאין זהם שום נורח גביה: כמאן. אלעזר
למימי אן מועלין כר' אלעזר בר צדוק דאין יורדן לתהום ואפשר לירד ולהצילם: דאיק"ל. אס תלה כלי בתוך השיתין וקיצל: א"ר ליימא.
הא דקמני ירדו לשיתין אן מועלין
רצנן היא ואיקלט ^(א) אין מועלין דאין
צנן מעשה נורח גביה דלר' אלעזר
אכתי בקדושתיהו קיימי דקאמ' שורפין
אזוהי בקדושה אלמא קדושתו עליהם
מדענו שריפה: שנעשית מצותו.
וניסוכו הוא עיקר מלות: פוקקין
את השיתין. אס נקב שגריא המונח
סנאסכין וירדו ללשיתין שריאם היין
עליו כגרון מלא ושנע: שבר. לשון שכרות
ושמחה ומסיכה: מגרוניה שבע ע"י
שמותו בלגיות גסות וגרון מלא
הוא משמע ולא על ידי שתיה מרובה
שמכניס הרבה יין צמיעו ע"י לגיות
דקות ואין לאכולן ששועה שלהם צל
צמיעו כרס: ליגמע גמועי. בלגיות
גסות: מגמע ליה גמועי. דין
שביעה משום חיצוני מלה: בנעלים.
נעליים רגלים: גדיב. שגדו לצו
להכיר את צדו: תחילה לגרים.
צדנא לצו להסגיר: מאי דכתיב
חמוקי ידכך וגו' למה נמשלו וכו'.
רז עין דרש לקרא כמו חללים כלותם
שהיו מאנשים טוהט כמו נס ^(א) [הס]
וחלי כחם (משל ^(ב)) מעשה ידי אנוני
והלמות מעשה אלהים (שמות ^(ג)): חמוקי
ירבך. הנסמרים כיך שכתב המורה
צנעא ולא להיות יושב ושונה בצוה
של עיר ^(ד) ולא לשנות לתלמידיו צדוק
דלאמר צמנד קטן (דף ע"ג): הוצאת
המת והכנסת בלה. דכתיב זהו לכת
טוב ללכת אל בית אלל מלכת אל בית
משה (קהלת ^(ה)) אף שם נרין צנעא יא
לסעוד צמדה נאה ולשמות צמדה נאה
ולא להנחיה קלות ראש צנעא. וי"ל אס
לרין לצו להוצאת מת עני או
להכנסת כלה ענייה יעשה צנעא ולא
לימא קמי מאל דלא ידע דעדי ^(ו) [כן]
וכן מפרש בשאלתו דרז אחא"י:
דברים שדרכן לעשותן בצנעא. כגון
צדקה הניתנת לעני כסתר שאין לרין
להודיע לשום אדם מה שאין כן צמח
וצכלה לפי שחמרים מתעסקין צנן
וידועין הליאה משל מי והיינו
דלאמר רבי אלעזר דכל מילי צעי
לניעותא והוא הדין לדברי תורה:
נבחר לה' מזבח. הכל ככלל וצמ
מנות ואשם ועולה ושולמים כולם
וצמ הס: שנאמר וזעו לכם לצדקה
וגו'. קרא הכתוב ^(א) לזרעה צדקה
וא' חסד קרא קציר וטובה קצירה כדמפרש: אדם זורע וכו'. ספק אינו אוכל שמה לא יצמח או ילקח בשדפון וצד: אלא לפי
גמילות חסדים שבה. הנתינה היא הצדקה והטובה הוא חסד כגון מוליה לצינו או טובה שעתלה לו להרצה כגון טותן לו פת אפיה או צד
ללשם או מעות צנת שהצטפה מנחיה שלא יוצא מעותיו ללמד שנותן לצו ודעתו לטובתו של עני: וזעו לכם לצדקה. הצדקה היא הצריעה
שזורע כדי לקצור לקבל שכר וקצרו לפי חסד שתקבלו שכר לפי חסד שזה: גמילות חסדים בין בגופו. כגון מספיד למת נושא קוצרו משמת חסן
מלה חציו דרך: ובטמונו. מלה לו מעות משאלי כלם וצמיה: שמה כל הבא לקפוץ. ולעשות צדקה וחסד קופץ ומספיקין וממליאין לו
אנשים מהוגנים לך ת"ל מה יקר נרין למת לצו ולטורח ולרדף אחרים לפי שאינה מנחיה ממד לזכות צה למחוגים: ואמאי נייתי במקודשת. דא
סלקא דעמיה אן הכלי מקדשן קדושת הגוף ליפסל בלגיה אלא"כ דעתו שיקדשו הכלי או אס יש צנן יותר מכשיעור אן ראוין לכלי ואין הכלי
מקדשן דאין מקדשין אלא הראוי להם: אין שיעור למים: שאפילו יותר משלשה לוגין ראוין לנסך דלא פירשה צנן תורה שיעורא הלכך ראוין
לכלי הס וכלי מיד מקדשם דכתיב (שמות ^(א)) כל הטועה צמ יקדש ^(ב) ואפילו אינו רוצה שיתקדשו עד מחר הכלי מקדשן מיד שלא מדעת:
וא'

(א) מעלה דף י"א.
(ב) יומא דף ט"ז.
(ג) מניח דף ג.
(ד) מניח דף ט.
(ה) מניח דף י.
(ו) דלאמא פסוק
דף ק"ב.
(ז) דכתיב
(ח) דכתיב
(ט) דכתיב

ליקוטי רש"י

גדיב עמי' פ"ג מ"ה
המחנך מנין העמים
לקבל עליהן על מלות
(מניח ^(א)). חמוקי
ירבך. כמו חמק עבר
(ש"ל ^(ב)). חמוקי
אף דברי תורה
בפרט. דכתיב נעליים
דקרא מעשה של
המורה מעשה אומנותו של
הקב"ה (ש"ל).

תורה אור השלם

(א) נקבא רביעת תהין
לפני הארץ פקדש
הסך נסך שבר ליי.
(ב) חסד ^(א).
(ג) ואם יורד מקדש
המלאים מן הלהם עד
הפך ושרפת את
התורה פאש לא יאכל
כי קדש הוא:
(ד) שמה ^(א).
(ה) חסד ^(א).
(ו) חסד ^(א).
(ז) חסד ^(א).
(ח) חסד ^(א).
(ט) חסד ^(א).

(א) חסד ^(א).
(ב) חסד ^(א).
(ג) חסד ^(א).
(ד) חסד ^(א).
(ה) חסד ^(א).
(ו) חסד ^(א).
(ז) חסד ^(א).
(ח) חסד ^(א).
(ט) חסד ^(א).
(י) חסד ^(א).
(יא) חסד ^(א).
(יב) חסד ^(א).
(יג) חסד ^(א).
(יד) חסד ^(א).
(טו) חסד ^(א).
(טז) חסד ^(א).
(יז) חסד ^(א).
(יח) חסד ^(א).
(יט) חסד ^(א).
(כ) חסד ^(א).

(א) חסד ^(א).
(ב) חסד ^(א).
(ג) חסד ^(א).
(ד) חסד ^(א).
(ה) חסד ^(א).
(ו) חסד ^(א).
(ז) חסד ^(א).
(ח) חסד ^(א).
(ט) חסד ^(א).
(י) חסד ^(א).
(יא) חסד ^(א).
(יב) חסד ^(א).
(יג) חסד ^(א).
(יד) חסד ^(א).
(טו) חסד ^(א).
(טז) חסד ^(א).
(יז) חסד ^(א).
(יח) חסד ^(א).
(יט) חסד ^(א).
(כ) חסד ^(א).

(א) חסד ^(א).
(ב) חסד ^(א).
(ג) חסד ^(א).
(ד) חסד ^(א).
(ה) חסד ^(א).
(ו) חסד ^(א).
(ז) חסד ^(א).
(ח) חסד ^(א).
(ט) חסד ^(א).
(י) חסד ^(א).
(יא) חסד ^(א).
(יב) חסד ^(א).
(יג) חסד ^(א).
(יד) חסד ^(א).
(טו) חסד ^(א).
(טז) חסד ^(א).
(יז) חסד ^(א).
(יח) חסד ^(א).
(יט) חסד ^(א).
(כ) חסד ^(א).

הנהגות וצינונים

(א) ציל דתנן (גליון):
(ב) וא"ר אלעזר כי
דע"ל (רש"י: ג) [כע"י
ובליקוט לתנן] (גליון):
(ד) [בשליח ד' קמו
העתיק חסד] (גליון):
(ה) צ"ל וא' ק"ל
(רש"י: ו) [צ"ל
כדכתיב
החלוחות
(בארות המים): ו] בריש
שבועי הגירס' קרא
הכתוב וזיעה לצדקה:
(ס) כ"ה בדברי ר' עירן
עיר"ר דר"ק:

הנהגות מהר"ב רנשבורג

אם רש"י ד"ה הולא
הא וכו' פ"ה שם נרין
הנע לטעו. מלה לטעו
מחמק וי"ג פ"ה פ"ה:

**ממזרת הש"ס
עם הוספות**

דלא ילפינן מקרא דבעינן מי מעין דוקא דהא אמרינן נשפכה או נתגלתה הי' ממלא מן הכיור ובזבחים (כב:) אמרינן מי כיור ר"י אומר מי מעין הן וחכמים אומרים שאר מימות הן והרמב"ם פסק כחכמים (פ"ה מהל' ביאת מקדש הי"ב) גם הביא שם (הט"ו) הירושלמי (יומא פ"ג ה"ח) שמהים שעשה שלמה שהי' לו דין מקוה היו ממלאים הכיור וא"כ אי ס"ד דמי מעין דוקא בעינן לניסוך היאך היו ממלאים מן הכיור שמימיו מי מקוה אע"כ דמקרא לא ילפינן שמי מעין יהיו רק ששאבו מהשלוח משום פרסום ולכן כשנשפכו היו ממלאים מן הכיור ועיין מה שכתבתי בזה לקמן (ג.) על הריטב"א:

בר"ה וחזרין על העקב. לא כמו שפי' בקונטרס. אין זה ברש"י שלפנינו שממה שכתב רש"י דלא גריסין ומקיפין על העקב דכל כמה דמצינן למעט בהלוך של שמאל ממעטינן נראה שמפרש ג"כ כהתוס' דמה שחזור על העקב הוא הטעם משום דדרך ימין הוא דאל"כ לא הוי צריך למחוק הגירסא דמקיפין מהטעם דממעטינן בהלוך שמאל אלא משום הטעם דלא ירבה בהלוך בחנם ואפשר שבהקונטרס של התוס' היו חסרון ב' התיבות של שמאל ולא הי' כתוב רק דכל כמה דמצינן למעוטי בהלוך ממעטינן אבל לגירסא דלפנינו ל"ק קושיתם:

בר"ה ועולת העוף. וחתם דייק מדקא אמר כשרבתה במזרח. לא מצאתי כן בזבחים ואולי הי' להתוס' גירסא אחרת אכן אפילו להך גירסא י"ל לענ"ד מה שהקשו דעל תנם נקט טעמא מהדיוק דכיון דמתניתין דעולת העוף כיצד היתה נעשית נשנית אחר מתניתין דכשרבתה במזרח דרך הש"ס בכ"מ לדייק מן הדיוק דרישא כשרוצה להקשות אף שכתוב בסיפא בפי' והתוס' בעצמם כתבו כן בכמה מקומות:

דף ממ. בגמרא ריב"ז אומר אף הסוכב. הרמב"ם (פ"ב מהל' ביהב"ח הי"ז) פסק דד' דברים דברייתא מעכבין במזבח ולכאורה קשה ממנ"פ דאי פסק כריב"ז (זבחים סב.) הוי ל"י למיחשב ג"כ סוכב ואי פסק כרבי (שם) דכרכוב היינו כיור ה"ל למיחשב כיור דהכי קאמרינן בזבחים (שם) דכיור מעכב לרבי ועוד מדלא הביא הרמב"ם דהי' כיור במזבח משמע דפסק כריב"ז דכרכוב היינו סוכב וא"כ ה"ל למיפסק ג"כ כוותי' דסוכב מעכב ולא על הרמב"ם בלבד קשה כן אלא גם את"ק דברייתא כיון דלא ס"ל דכרכוב היינו סוכב ע"כ ס"ל דהיינו כיור

וכמו שפי' רש"י וא"כ ה"ל למיחשב ג"כ כיור דא"ל תני ושייר דמאי שייר דהאי שייר וי"ל כיון דכל מעשה דמזבח דבית העולמים מקרא דחזקאל ומה שהראה לדוד בכתב מיד ד' ילפינן שם בזבחים ושם לא כתוב כרכוב ומה שלא כתוב בפי' במזבח של משה אינו מעכב ולכן אמרינן שם מדת ארכו ומדת רחבו לא מעכבין כמש"כ התוס' שם (ד"ה מדת) לכן אמרינן דלמ"ד דהיינו כיור זה לא הי' רק במזבח משכן אבל לא בשל בית עולמים דלא נזכר בשום מקום שהי' כיור וע"כ שלא הוראה לדוד במראה אבל למ"ד דכרכוב היינו סוכב דכיון דסוכב הי' גם במזבח בית עולמים א"כ כמו שהי' מעכב במשכן מעכב ג"כ בשל ביה"ע ולכן הת"ק דברייתא דהכא דסוכב כרבי דכרכוב היינו כיור לא הוי מצי למיחשב כיור ג"כ דמה דאמרינן דכיור מעכב לרבי היינו בשל משכן דשם כתוב כרכוב אבל לא בשל בית עולמים והכא במזבח ביה"ע איירי והרמב"ם פסק ג"כ כרבי דהלכה כרבי מחבירו ועוד דת"ק דהכא סבר כוותי' ולכן לא הוי מצי למיחשב לא סוכב ולא כיור דגם הרמב"ם איירי בכל מקום ממזבח בית עולמים דוקא:

בגמרא זה מעשה ידי אומנתו של הקב"ה. מה שמייחס זה למעשה ידיו של הקב"ה להורות שדבר גדול היא י"ל כיון דאמרינן לקמן (נג.) כשכרה דוד עד התהום עלה ובעי למשטפי' עלמא והכא אמרינן ששיתין מחוללין עד התהום ואעפ"כ לא עולה התהום למשטף עלמא לזה קאמר דזה מעשה ידי אומנתו של הקב"ה שהוא צוה כן לתהום לבל יעלה וישטוף:

בגמרא אל תקרי בראשית אלא ברא שית. מה שהקדים ע"פ דרשה זו בריאת השית להבריאה י"ל דע"י השית יש קיום להבריאה דאמר התנא דעבודת המקדש היא א' מהדברים שהעולם עומד עליהם וכיון דהעבודה לא הי' רק על הארץ והי' צריך ליתן קיום על ידה גם לתהום אשר מתחת לארץ למען ישקה הארץ לבל תיבש ותחרב כדאמרינן לקמן (נג:) לכן נכרו השיתין למען ירדו אל התהום הנסכים ותגיע העבודה המקיימת העולם גם אל התהום ולכן נקראו שיתין שהוא לשון יסוד כמש"כ התוס' י"ט במעילה (פ"ג מ"ג):

בגמרא שיתין מחוללין ויורדין עד התהום. ק"ק כיון דכל מה שמשמיענו ר"י אינו רק ששיתין יורדין עד התהום ודלא כראב"ז דס"ל שירדו לבור חפור ולא

הגיעו עד התהום א"כ מה ראי' מקרא דגם יקב חצב בו וא"ל כיון דכתיב חצב בו משמע שהוא ע"י הקב"ה מששת ימי בראשית וממילא יורד על התהום כמו לאינר תנאי דז"א דהא אדרבא לר' יוסי חצב בו משמע בידי אדם וכמו שכתבו התוס' ומזה ראי' למה שכתבו התוס' בדברי ר"י גרסינן ועליהן כרה דוד דלפ"ז י"ל דבאמת לאו מקרא הביא ראי' דיורדין עד התהום אלא מהא דמסיים דעליהן כרה דוד עד שבא לתהום וקפא תהומא:

בגמרא לול קטן חי' בין כבש למזבח. הרמב"ם לא הביא זה ועיין לקמן (עמ' ב') יישוב לזה:

ברש"י ד"ה ועליהן כרה דוד. לא גרסינן ל' בתוספתא. לפי מה שכתב רש"י לקמן (נג. ד"ה בשעה) די"ל שנתמלאו עפר וצורות וכן דוד לנקן יש ליישב גירסא זו ומיושב גם בזה קושית התוס' דר"י אדר"י ועיין במה שכתב **אחריהם** ש"א בח"א (שם) שרצה לומר שכתחלה כרה דוד שיתין בעין עיטם ושם קפא תהומא דבזה מתורץ ג"כ קושית התוס' דכאן:

בר"ה לול. ארובה שחיא מלמעלה למטה. הרמב"ם הל' בית הבחירה (פ"ב הי"ד) כתב וחלון חי' במערבו של כבש וכו' ותצא לבית השריפה וכתב שם הראב"ד א"א לא כי אלא החלון לבד והרובבה לבד וכך היא שנוי' במסכת מדות עכ"ל והכס"מ כתב עליו ושותא דמר לא ידענא שאין במסכת מדות זולת המשנה (פ"ג מ"ג) ע"ש ובאמת דברי הראב"ד תמוהין ולענ"ד י"ל ביישובם דלפי מה שכתבו התוס' לעיל (טז: ד"ה פירא) חלון נקרא מה שהוא בכותל מן הצד וארובה נקרא מה שהוא מלמעלה למטה וכמו שכתב רש"י כאן והשתא לפמש"כ הרמב"ם דחלון חי' משמע שהי' מן הצד של הכבש נכנס בכבש מן המערב למזרח וכן נראה שמפרש התוס' י"ט מה ששינו במדות (שם) ורובבה חי' במערבו של כבש ע"ש אבל הראב"ד ס"ל דרובבה הוא לשון ארובה מלמעלה למטה וזה מש"כ לא כי אלא החלון לבד והרובבה לבד דחלון נקרא מן הצד והרובבה מלמעלה למטה וכך שנוי' במדות שהיה רובבה ממש ולא חלון כמין רובבה ולכאורה יש ראי' לשיטת הראב"ד דבפסחים (לד.) מייתי ברייתא ר"י בנו של ריב"ב אומר לול קטן חי' וכו' ויוצאין לבית השריפה ע"ש הרי מה שקרא במשנה דמדות רובבה נקרא בתוספתא לול ולול הוא מה שהוא מלמעלה למטה כמו שפי' רש"י כאן וא"כ זה כהראב"ד אלא שראיתי

בתוספתא דזבחים (פ"ז ה"ב) שהביא ברייתא דפסחים בלשון אחר ריב"ב שריב"ב אומר חלון חי' במערבו של כבש וכו' ע"ש שכתוב ממש כלשון הרמב"ם ולפ"ז י"ל דהרמב"ם תפס הגרסא עיקר כמו שהיא בתוספתא ולכן מפרש גם מתניתין דמדות כן אבל הראב"ד תפס עיקר כהגרסא שמייתי הגמרא בפסחים ועוד י"ל דגם הראב"ד ראה התוספתא דזבחים רק כיון דהתם כתיב דחלון חי' וכעין רובבה חי' ובמדות כתיב סתם דרובבה חי' לכן ס"ל דר"י בנו של ריב"ב פליג אמתניתין דמדות וס"ל דחלון חי' כמין רובבה אבל לא רובבה ממש מלמעלה למטה אלא חלול מן הצד כעין חלון וכיון דבמתניתין דמדות כתוב רובבה חי' לכן סבר הראב"ד דהלכה כמתניתין דמדות שהי' רובבה ממש מלמעלה למטה ולא מן הצד כנלענ"ד פי' דברי הראב"ד אבל הרמב"ם י"ל דס"ל דלא פליגי והתוספתא מפרש להמשנה לכן נקט כלשון התוספתא:

בר"ה בין כבש. אף בשר בזריקה. ולפ"ז ע"כ שהכהן המקטיר עולה וחלבים על הכבש חי' עומד וזורק משם על המזבח ולא עלה לראש המזבח וכן כתב רש"י זבחים (סב: מה דם) ולכן תמהתי על מה שכתב רש"י שם (סד. ד"ה בא לו) דהכ"ג המקטיר עומד בראש המזבח וזורק למערכה ע"ש שהרי ע"כ בכבש חי' עומד ודוחק לומר דרש"י פי' כן אליב"ד דר"ש בן יוסי (שם סב:) דס"ל שלא חי' זריקה כיון דהוי דלא כהלכתא וראיתי במשנה למלך הל' מעשה הקרבנות (פ"ז ה"ד) שהקשה גם על הרמב"ם כן שכתב שמעלה האברים לראש המזבח וכתב דראש המזבח לאו דוקא אלא בכבש סמוך לראש המזבח ע"ש ולפ"ז גם דברי רש"י יש לפרש כן ותימא על המל"מ שהביא הראי' מדברי רש"י דעל הכבש חי' מקטיר ולא הרגיש שרש"י סתר דברי עצמו אם לא כדכתב לדברי הרמב"ם:

בא"ד. ולול חי' באותה אויר. עיין בתוס' מעילה (יא. ד"ה לול) שפליגי על זה וס"ל דלול דהכא חי' בארץ ולא על כבש ועיין בצאן קדשים שם אכן ראיתי בפסחים (לד.) דקאמר ר"י בנו של ריב"ב לול קטן חי' בין כבש למזבח במערבו של כבש ושם פי' רש"י (ד"ה לול) ג"כ דבארץ חי' תוך הריצפה וא"כ י"ל דמשום הכי דייק הכא לכתוב דעל הכבש חי' ולא בארץ דאל"כ היו שתיים בארץ באותה מקום במערבו של כבש והרי אחד קאמר ולא שתיים וגם איך אפשר שהיו שנים במקצוע אחד

כבודו מחול, כי ככה גדול כבוד המלך בעיני ה' וכנ"ל. ולזה כווננו מלך הכבוד שחולק מכבודו לברואיו, כי רק השי"ת יכול למחול על כבודו, ומכל מקום כבודו במקומו עומד. ועיין פירוש האלשיך על פסוק "ואל מי תדמיוני ואשוע יאמר קדוש" (ישעיה מ, כה), פי' אף מי שתדמו אותו לי, ונראה לכם שהוא דומה, והוא מט"ט ששמו כשם רבו (כמנא"ר נמנהדרין למ:), מכל מקום יאמר עדיין קדוש לפני. וזהו 'איזהו מכובד' אמיתי, מי שיכול לכבד, כי מי שמקבל כבוד מחמת איזה סיבה והוא אינו ראוי לו, הרי אין לו הכבוד רק בשעה שמקבלו, אבל אם ירצה למחול ולתת הכבוד לאחר אין לו כלום ודו"ק.

אתר 21/08/2018

ואמר איזהו מכובד וכו' ובוזי יק"ו. שאל יאמר האדם הן אמת שהמכבד את הבריות הוא הנקרא מכובד יותר מכולם, אבל אף על פי כן אני אבחר לעצמי כבוד, אחר שאחרים יכבדו אותי ולא שאכבד את אחרים. לזה אמר הכתוב שטעות הוא כי אם יבחר זה הכבוד, לא יגיע אליו הכבוד כלל, ולא יתקיים מחשבתו, כיון שהוא מבזה בריותיו של הקב"ה מלכבדם, אלא אדרבה ישבע בחרפה וקלון וז"ש 'ובוזי יק"ו'.

ולפי מה שפירשתי יבואר מה שכתוב (ירמיה ט, כג) 'אל יתהלל חכם בחכמתו וגו'', היינו שאל יתהלל שכבר נקרא חכם וזכה אליה, כי אם יחשוב שעדן לא השיג על בוריה, ורודף לשמוע מכל אדם כנ"ל. וכן 'הגבור כגבורתו' שלא יחשוב שכבר לבו חלל ואין צריך ללחום עוד. וכן 'העשיר בעשרו' וכנ"ל.

ויפורש עוד מה שאמר הכתוב "אל יתהלל חכם וגו' השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי וגו'". ר"ל כי בכל הג' מדות יש לתקן, או ח"ו לקלקל, אם אינו נוהג כשורה. אם הוא חכם להרע, ומתגבר על הצדיקים, ועשיר קופץ ידו. לזה אמר אל יתהלל חכם בחכמתו, שאינו עובד ה' בה רק לעצמו מחזיק החכמה וז"ש בחכמתו וכן בכולם. רק באלה חפצתי בעשותו בכל אחד מהדברים עבודת קונו. לזה אמר חסד משפט וצדקה, ר"ל בחכמה יעשה חסד וילמוד תורה לרבים, ובגבורה יעשה משפט ברשעים, ובעושר צדקה.

ואמר השמח בחלקו כו' אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב. על דרך מאמרם ז"ל¹⁰¹ "זרעו לכם לצדקה, וקצרו לפי חסד" (יוסף י, יג). ירצה כי

¹⁰¹ (ז) לכאורה צ"ל ע"ד מאמר הכתוב.

אֲכַבֵּד וּבְנֵי יִקְלוּ: ב בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר: הָיוּ רַץ לְמִצְוָה קְלָה וּבֹרַח מִן הָעֲבֵרָה, שְׂמִיטָה גֹרֶרֶת מִצְוָה, וְעֲבֵרָה גֹרֶרֶת

הערה

צדקה אין שכרה רק בעוה"ב, והשכר בעוה"ז הוא רק לפי הנאת העני אם רב ירבה שכרו. ואמר לשון זריעה שכל ירע לכבו בתתו לאחיו האכיון, כי הצדקה היא כמו זריעה, אשר ממנה יצמיח פרי תבואה הרבה,¹ כמאמר מונבו בב"ב (יא.) אני גנזתי דבר שעושה פירות. והנה לעיל פי' השמח בחלקו, היינו מה שבעצמו ישמח, כמאמר מונבו שם אני גנזתי לעצמי. כי ממונו יתכן שבחצי ימיו יעזבנו. ואמר 'אשריך בעוה"ז' היינו לפי חסד המגיע לעני וכנ"ל, אבל זה אינו רק אושר שמאשרין אותו, אבל אינו טוב אמיתי ככל תענוגי עוה"ז. אך עיקר הטוב הוא לעולם הבא. וד"ל.

21/08/2018

ב. הוי רץ למצוה קלה כו'. כי הנה המצות בורחין מן האדם, ועל כן הזהירו חז"ל (מילמא נא) כשם שהמצות צריכין שמור כן המצות צריכין שמור, מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה. ואם בעת שהיא מצויה בידך תעלים עיניך אז תיכף תברח ממך. ואמרו חז"ל (נ"ע ט:) מאי דכתיב (משל נא, כא) "רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וגו'", כל הרודף צדקה הקב"ה ממציא לו מעות לעשות צדקה. רבי נחמן בר יצחק אמר הקב"ה ממציא לו בני אדם המהוגנין כו'. הראו למופת שאף במצות צדקה שאין מצוה כמוה מצויה לרוב, כי נפיש עניים, ומכל מקום רק הרודף ימצא, כל שכן שאר מצות.

ובורח מן העבירה. כי בעבירה הוא להיפך, כי היא רודפת תמיד אחר האדם וממצאת עצמה לו שיעשנה.² לכן הזהיר שאחר המצות ירדוף כמו אחר אחד הכורח ממנו. ובורח מן העבירה כמו שבורח מן הרודף אחריו ואז ינצל. כי אמנם היצר הרע מתגבר יותר במלאכתו מן היצר טוב, כי כן יסד השי"ת לאשר מטבע נשמת האדם ושרשו יותר היה נקל לו לשמוע בקול היצר טוב, כי מי פתי יסור ממחצב מקור מים חיים לחצוב בארות מקור שחת, כי ע"כ השליט היצה"ר להיות שורר יותר,³ למען יהיה האדם עלול לעשות רצון זה וזה בשוה. והיצה"ר עומד על המשמר תמיד,

¹ עיין מ"ש בפ"א על משנה יהי ביתך פתוח. (יח) והעבירה מצוה ככל עת ובכל מקום ואין מנוס ממנה, כת"י. (יט) ובכת"י: כי יותר קל לפי נשמת האדם ושרשו לעבוד את המלך מלמרוד בו, כי מי פתי יסור ממקור מים חיים לבחור מקום מקור נשחת ומעין נרפש. רק השליט את היצה"ר יותר מהיצ"ט.

ד ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם: ה בטח אל-יהוה בכל לבב ואל-בינתך אל-תשען:

בין אדם למקום אל יעזוב, כלומר שיהיו תמיד בידך שתעשה, וזהו במעשה. קשרם על גרגרותיך. הוא בדיבור, שיהיו בפך תמיד. כתבם על לוח לבך. במחשבה, והיינו שיהיו בפך ובלבך לעשותו¹⁸ במחשבה ובדיבור ובמעשה¹⁹.

(ד) ומצא חן ושכל טוב. חן הוא מלשון חנם²⁰, לכן כתיב תמיד אצל חן מציאה - "אם נא מצאתי חן"²¹. ושכל הוא הצלחה²², שיצליח דרכיך, והיינו בשכר חסד²³ שהוא מתנת חנם²⁴, תמצא גם כן חן שהוא מתנת חנם, ובשכר ה"אמת" יצליח דרכיך בעיני אלהים ואדם. וכמו שהחסד ואמת הם בשני עניינים, בין אדם לחבירו ובין אדם למקום כנ"ל, כן תמצא חן ושכל טוב גם כן בעיני אלהים ובעיני אדם²⁵.

(ה) בטח אל ה' בכל לבב. היינו שיהיה לבך שלם במידת הביטחון, ולא במקצת הלב. ואל בינתך אל תשען. שלא תאמר: אבטח בה', אך אני מחוייב לעשות ולהשען גם על שכלי, ולכן אמר שאל תשען, אפילו בתורת משענת לא יהיה לך שכלך, אלא בטח בה' בכל לבב²⁶. וסוד העניין, שתהפך את

כמצות צדקה, דכיון שיש לו תורה משלו חייב ללמדה לאחרים. והאריך בזה הרב זעליג עפשטיין מוריה כסלו תשס"ג עמ' פט. 18 עפ"י דברים ל, יד. 19 ר' להלן טז, כז. 20 בעליית קיר אות לא כתב שיש להביא ראיה לדברים ממה שדרשו [ע"ז כ, א] על "ולא תחנם" [דברים ז, ב] לא תתן להם מתנת חנם. ור' בליקוטי רמ"מ להלן לא, ל. ור' בספר הכתב והקבלה לפס' "ויצאה חנם אין כסף" [שמות כא, יא]. 21 בראשית יח, ג. 22 ר' לעיל א, ג ד"ה לקחת. 23 פס' ג "חסד ואמת אל יעזובך". 24 כמו שביאר לעיל בפס' ג. 25 ביאור רבינו להלן יג, טו ולא יוב, ו, יד. ועי' גם פירוש הגר"א לאבות ב, א, וג, י. 26 הגה וזהו כמו ששמעתי משמו על מ"ש [ראש השנה כו, ב] לא הוי ידעי רבנן מאי "השלך על ה' יהבך והוא יכלכלך" [תהלים נה, כג], אמר רבה בר בר חנה יומא חד הוה אוזילנא כהדי ההוא טייעא הוה דרינא טונא [נושא משוין], ואמר לי שקול יהבך ושדי אגמלאי. והנה אי אפשר שלא הוי ידעי רבנן, וההוא טייעא ידע, אך העניין, שהיה להם ספק במידת הביטחון, אם צריך האדם לעשות בשכלו, ויבטח בשם ה' שיעשה הטוב בעיניו, או שאין להשען כלל וכלל על מעשיו ושכלו. ואמרו, שודאי צריך האדם לעשות בשכלו ולחזור אחר דבר הצריך, אך יבטח גם בשם ה', ולכן קשה להם מלת "יהבך" היה לו לכתוב "צרכיך", וכיון שראו שרבה בר בר חנה הוי דרי הטונא, והוא היה צריך לבקש וליתן דבר מה להטייעא שיטול הטונא על הגמל, ולא כן היה, אלא שהטייעא בקש ממנו ואמר לו שקול מה שאתה צריך ליתן לי ושדי אגמלאי. אם כן אפילו במה שאדם צריך ליתן לחבירו בעד הדבר, אם יהיה מן השמים, אז חבירו יבקש ממנו שיעשה לו, ולכן שייך שפיר מלת "יהבך", כלומר אף בדבר שאתה צריך ליתן שכר בעד זה, אם יהיה מן השמים יבקשו ממך לעשות לך זאת. והבן. ויש שלמדו מדברי רבינו יסוד במידת הביטחון שאין צריך להשתדלות כלל. וכן מובא בדברי אליהו תהלים קלא שאלו לרבינו הגר"א איך יהיה הביטחון בה', אמר כבר פירש לנו דוד המלך ע"ה בתהלים שם [פס' ב] "אם לא שויתי ודוממתי נפשי כגמל עלי אמו כגמל עלי נפשי". פירוש כמו הגמול היונק משדי אמו, כאשר ינק די שבעו אינו דואג ושם אל לבו אם יהיה לו מה לינק אחרי שעה או שתיים כאשר ירעב, כגמול הזה עלי נפשי, שאינו דואג כלל על מחר, וז"ש דוד המלך "מבטיחי על שדי אמי" [תהלים כב, י]. בספר מועדים וזמנים [הגר"מ שטרנבוך שליט"א] חלק ג סי' ש בהערה כותב בעניין זה: ומפי מרן הגאון מבריסק זצ"ל שמעתי בשם רבינו הגר"א זצ"ל עוד על זה משל הידוע, שאדם נושא על כתיפו אדם אחר, וביד הנושא יש לו משא, האדם שנושא על כתיפו העיר לו, שמוכן הוא ליקח בידי הנושא, ועל זה ענה הנושא בצחוק שהוא נושא אותו. ואם כן אינו מייקל אם בידו

מסורת הש"ם עם הוספות

א) [לקמן ו:י] עירובין ג, ב) [לקמן כג:א] עירובין ג, **ד** סם ג, ה) עירובין דף ע"א: **ו** לקמן דף ג, **ז** עירובין י"א: **ח** לקמן דף י"א: **ט** שבת דף כב: **י** עיין רש"י לקמן ח: ד"ה פנימית ודף יב. ד"ה חרא ודף טו. ד"ה בשלמא.

תורה אור השלם
א) **לַמַּעַן יֵדְעוּ דִּרְתִּיכֶם בִּי בַּסּוּפוֹת הַיּוֹשְׁבֵתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

[ויקרא כג, מג]

ב) **וְסָבְתָה תְּהִיָּה לְצֹל יוֹמָם מְחֹרָב וּלְמַחֲסָה וּלְמַסְתוּר** **מִזֶּרֶם וּמִמְקוֹר: וַיִּשְׁעֶה ה' יוֹ**

ג) **בַּסּוּפוֹת תֵּשְׁבִי שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסּוּפוֹת:**

[ויקרא כג, מג]

הגהות וצינונים

א) ברי"ף, כת"י ובמשניות דפו"י ל"ג "למעלה" (דק"ס) ועיין ילקוט מפרשים: **צ**) [צ"ל ש"ש (גליון) וכ"כ היעב"ץ: **ג**] **צ"ל לַמַּעֲלָה מַעֲשִׂיִּים כְּרַן** (גליון): **ד**) **צ"ל דַּנְפִּישֵׁן מִיִּלְדָּה**, וכ"א בעירובין ב ע"א (גליון) ובדפו"ר ריעב"ר ובדק"ס **מִיִּלְדָּה: ה)** בדפו"ר נוסף פלוגתייהו **במאי** וכ"כ המהר"ם ופי' הא דקאמר בגמ' מחלוקת בשאין דפנות מגיעות לסכך וכו'. והפני" הקשה על גירסתינו דלא מפרש בגמ' טעמא דר' יהודה וגו' המהר"ם נחא. ועיי"ש שמיישב גר' דידן: **ו**) בכת"י נוסף בו (דק"ס): **ז**) בדפו"י **וההוצאות** ולפנינו ע"פ המהרש"ל דפו"ר, ועי' מהר"ם שמקיים גר' הדפו"י: **ח**) בכת"י נוסף לַמַּעַן (דק"ס) וכ"ה ברש"י שבר"ף: **ט**) דאין **מִקְרָא** (דק"ס): **י**) צ"ל יתירותיה (דפו"ר): **כ**) [הך דגדולו פי' אגדו ע"ד דאיחא לקמן לז ע"א מגדלי הושענא וכוזא כוונת התוס' למאי במסיק לקמן לג ע"ב לעולם בחר דאגדן (גליון) ועיין בפני יהושע דיש שגורסים בתוס' כיוון **דאגיד יִיָּה** בפסול ועיי"ש ערך שמיישב גירסתנו: **ל**) בתוס' מהר"ש פוד'לקת: **מ**) **צ"ל סכך** (מראה כהן): **נ**) צ"ל **בסוכה** (מראה כהן): **ס**) בדפו"י לא **מינכרא** ולפנינו הגוג ע"פ מהרש"ל:

ליקוטי רש"י

מבוי שהוא גבוה, שהניחו את הקורה למעלה מעשרים אמה וקורה זו להחיר לטעול לתוכה צאה מנדאורייתא הולאת רה"ר בשבת ומה היא רה"ר סרטיא ופלטיא גדולה כדאמון צפרק יציאות השבת (שבת דף ו:י) שדומין לגדלי מדבר דכל מילי לשבת ממשכן גמרינן ועגלותא על לויס כחושכ י"ו אמה אולי כדאמרן כהורק (סם דף טז). הלכך לא הוי

סוכה

סוכה, ורבי יהודה מכשיר. צגמרא מפרש פלוגתייהו^[א]: ושאניה גבוהה עשרה. צגמרא מפרש טעמא: שלש דפנות.

נמי צגמרא יליף להו: ושחמתה מרובה מצלתה. המועט צטל צרוב והרי הוא כמי שאינו ועל שם הסכך קרויה סוכה: **גמ'** מבוי

שהוא גבוה. מבוי שהוא סמוס משלש

לדין ורלאשו פתוח לרשות הרצים וחצירות פתוחות לו ויואלות וצלות^[א]

לרשות הרצים הרי הוא רשות היחיד לצני חצירות ואסרו חכמים להוליא מרשותו לרשות חצירו צלא עירוב שחצירות^[א] כל אחת רשות לעזמה והמבוי רשות לכולן והצריכו צו שיחוף להשתחף כל החצירות צפת או ציין^[א] ולהניח השיחוף צלחת מן החצירות^[א] ולפי שאין לו מחילה רציעית וקרוב הוא להיות דומה לרשות הרצים הצריכו היכר צראשו הפתוח לרשות הרצים או למי זקוף או קורה מכותל לכותל^[א] ואם גצוה הקורה מעשרים אמה: **ימעט**. ישפיל: אינו צריך. והתם מפרש טעמא: סוכה מדאורייתא. דעשרים אמה דילה ילפינן מדאורייתא וקודם שנשנית המשנה נאמרה

שיעורה מסני: **תני פסולא**. שיך למיתמי צה לשון פסול כלומר לא נעשית כחורה וכהלכה: מבוי.

דכוליה מדרצנן דמדאורייתא סגי ליה צשלש מחילות ואינו צריך לקורה זו אלא מדרצנן: **תני תקנתא**. דלא שיך למתמי צה לשון פסול דמאן פסלה קודם שנשנית משנה זו הרי היא תחלת הוראתו ומלותו: ואיבעית **אימא בדאורייתא** נמי. שיך למימר **תקנתא: סוכה דנפישׁי מילתה**. ואין **דומיין תקנותיהן** זו לזו **וצריך לשנות הלשון לכל תקנה ותקנה כגון צגצוהה ימעט וכשאניה גצוהה יגציה** ושאין לה שלש דפנות יעשה לה ושחמתה **מרובה יוסיף סכך הלכך פסיק ותני פסולה דמאי למיכללינהו לכולהו צהך פסולה דקיימא לן** (פסחים דף ג:) **ישנה אדם לתלמידו דרך קנרה: מבוי לא נפישׁ מיליה**. צלותה משנה: **לַמַּעַן ידעו**. עשה סוכה שישצתה מיכרת לך דכתיב^[א] ידעו כי צסוכות הושצתי יוצא מידי פשוטו דהיקף ענני כצוד^[א]

מיהו דרשינן ליה לדרשה: **דלא שלטא בה עינא**. שאינו רואה את הסכך וסוכה היינו סכך כשמה: וסוכה תהיה לַצַּל. משמע אין סכך אלא העשוי ללל: **אלא בצד דפנות**. שהללנין מגיעין זה לזה מתוך גוצהן של דפנות ואין צריך סכך. ולקמן מוקי פלוגתייהו לרי זירא צשאין צה אלא ארצע על ארצע דקיס להו לרצנן דצהאי שיעורא ליכא צל סכך אלא צל של דפנות:

עשתרות קרנים. שני הרים גדולים והשפלה ציניהם ומתוך גוצה ההרים אין תמה זורחת שם צשפלה: **דל דפנות ליכא צל סוכה**. שחמה צאה מתחתיו נמצא שמה צטל: **שבעת ימים**. סוכה של שצעה ותו לא דהיינו עראי ודייה צמחילות קלות: **לַמַּעֲלָה מעשרים**. צריך לעשות יסודותיה^[א] ומחילותיה קצועין שלא תפול: **עד עשרים אמה דאדם עושה בו**. שפיר דמי דודאי יש צכלל קצע עראי והרי עשה כחורה ועל כרחק לא הקפידה תורה על העראי אלא לשם שיעור לתת לך שיעור צגוצהה שחאה יכולה לעמוד ע"י יחידות עראי:

כולהו

מדכתי' וסוכה תהיה ללל הא כתי' נמי מזרם וממטר וינצעי נמי שלא ירדו גשמים לתוכה אלא ודאי משום דצעינן סככה עראי וא"כ הוה ליה קצע: **כרצי** ולמכסה דיי ולא נלמד ממנה דין סוכה של מצוה. ומשני ר' זירא אי הכי ליכתוב חופה. בלשון כיסוי כלומר דבר המכסה והמסתיר מן השמש ומן המטר אמאי כתיב בלשון סוכה ללמדך כי גם סוכה של מצוה (בעינן) זו היא מצוה. (כרבה) [כרבא] נמי לא אמרי משום קרשיא דאביי כו'. הא דאמר ר' יאשי' אמר רב מחלוקת ת"ק דמתני' ור' יהודה בשאין חשך שלמה על ר"ה **ה**) [גרסה דסגר וצ"ל דמשי"ה פסולה משום דלמעלה מכ' אינו יושב צלל סוכה אלא צלל דפטון.] **ב**) [נחלא צד"ל האא אם חסיר הדפנות חמלא צל הסכך צנאקס אחר וכו'].

פסיק ותני פסולא. דהשתא מני כייל ותני להו כולהו כחדא. דאי הוה תני תקנתא לא הוה וצשחמתה מרובה מצלתה יוסיף על סככה, ואמר מר לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קנרה (פסחים דף ג:) [ושם].

סוכה

פרק ראשון

סוכה

ב.

סוכה. **מאי שנא גבי סוכה** דתני **פסולא ומאי שנא גבי מבוי** דתני **תקנתא**. והא דלא פריך מאי שנא גצי הדס דתני

פסולה ותקנתא דמתן צפרק לולב הגזול (לקמן דף לז:) או שהיו ענציו מרובין מעליו פסול ואם מיעטין כשר דלא פריך אלא מסוכה

ומצוי שדינס שוה לענין גצוה ושינה לשון משנתו ועוד דגצי הדס אלצטריך למיתמי תקנתא דס"ד אמינא כיון דגדולו^[א] צפסול תו לית ליה תקנתא:

דאורייתא תני פסולא. דאי הוה תני ימעט

חיישינן דילמא טעי איניש לומר ימעט לכחחילה ודיעצד כשרה ודקדק צלשונו דלמא אחי לידי איסורא דאורייתא ותני פסולה אע"ג דלא הוי לישנא מעליא כמו ימעט אצל צמצוי דרצנן לא חייש ותנא ימעט שהוא לישנא מעליא כדאשכחן צריש פסחים (דף ג.) שעקס הכתוב כמה אומיות שלא להוליא דצר מגונה מפיו וצקונטרס לא פירש כן אי נמי יש לומר לשון ימעט משמע חומרא דרצנן צעלמא ופסולה משמע דאורייתא וצפרק צמה מדליקין (שבת דף כב) דאמרינן נר חנוכה שהניחה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמצוי אגב דתנן כסוכה נקט נמי גצי נר חנוכה פסולה א"י

אי הוה תני ימעט הוה משמע כמות שהיתה מדלקת^[א] ישפילנה וזה אינו למאן דאמר הדלקה עושה מלוא ואפי' למ"ד הגמא עושה מלוא חיישינן דהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה כדאמרינן^[א] גצי הדליקה צפנים והניחה צחון:

אמר רבה אמר קרא **לַמַּעַן ידעו בו**. קצת קשה ללישנא קמא

דצריש עירובין (דף ג.) גצי מקצת סוכה^[א] צחון עשרים דאמר רצה הסוכה^[א] פסולה הא שלטה צה עינא כיון דאין חללה עשרים ורצה גרס התם כי הכא דהא רצא פליג התם ואמר זה וזה כשר חלל סוכה תנן חלל מצוי תנן ויש לומר דהא מפרש התם טעמא משום דסוכה דצימיר קא הוי' לא קא מדכר וזימנין דמישתקיל מלחמת עוצי הסכך הנכנס לתוך עשרים וקיימא כולה למעלה מעשרים ורצינא נמי דמשני סוכה דאורייתא אחסמירו צה רצנן מ"מ משמע דמדאורייתא כשרה: **כ' עביד יִיָה דירת קבע שפיר דמי**. דאע"ג דיס לפרש קרא דצירה שאינה ראויה אלא לשצעה למעוטי קצע משמע ליה קרא דלתא לשיעורא לאורוי' לך מדת גוצהה כלו' צסוכה שאפשר לעשות עראי וא"ת וכיון דלא חיישינן אלא שחאה ראויה לעשותה עראי ואע"פ שעושה אותה קצע א"כ אמאי אמר (תענית דף ב) גשמים סימן קללה צחא והלא יכול לקצוע הנסרים צצמסמרים שלא ירדו גשמים צסוכה ואפילו תימצני לומר דאסור משום גזרת תקרה כי היכי דאמר לקמן צצפירקין (דף ד.) גצי פלוגתא דר"מ ורצ יהודה דמסככין צצפרקין דאי מכשרת צזה אחי למימר מה לי לסכך צזה מה לי לישצ צחת תקרת ציתי וצימו ודאי פסול מדאורייתא דסוכה אמר רחמנא ולא ציתו של כל ימות השנה^[א] מ"מ כיון דלא אסור אלא מדרצנן לא שייכא למימר שהגשמים סימן קללה וי"ל דנאי דלא חיישינן צדפנות אי עבד להו קצע מ"מ צצככה שעיקר הסוכה על שם הסכך לא מיתכשרה^[א] עד דעביד לה עראי ומה"ט נמי מיחא לרצי זירא דדריש

למכסה דיי ולא נלמד ממנה דין סוכה של מצוה. ומשני ר' זירא אי הכי ליכתוב חופה. בלשון כיסוי כלומר דבר המכסה והמסתיר מן השמש ומן המטר אמאי כתיב בלשון סוכה ללמדך כי גם סוכה של מצוה (בעינן) זו היא מצוה. (כרבה) [כרבא] נמי לא אמרי משום קרשיא דאביי כו'. הא דאמר ר' יאשי' אמר רב מחלוקת ת"ק דמתני' ור' יהודה בשאין חשך שלמה על ר"ה **ה**) [גרסה דסגר וצ"ל דמשי"ה פסולה משום דלמעלה מכ' אינו יושב צלל סוכה אלא צלל דפטון.] **ב**) [נחלא צד"ל האא אם חסיר הדפנות חמלא צל הסכך צנאקס אחר וכו'].

כרצי ולמכסה דיי ולא נלמד ממנה דין סוכה של מצוה. ומשני ר' זירא אי הכי ליכתוב חופה. בלשון כיסוי כלומר דבר המכסה והמסתיר מן השמש ומן המטר אמאי כתיב בלשון סוכה ללמדך כי גם סוכה של מצוה (בעינן) זו היא מצוה. (כרבה) [כרבא] נמי לא אמרי משום קרשיא דאביי כו'. הא דאמר ר' יאשי' אמר רב מחלוקת ת"ק דמתני' ור' יהודה בשאין חשך שלמה על ר"ה **ה**) [גרסה דסגר וצ"ל דמשי"ה פסולה משום דלמעלה מכ' אינו יושב צלל סוכה אלא צלל דפטון.] **ב**) [נחלא צד"ל האא אם חסיר הדפנות חמלא צל הסכך צנאקס אחר וכו'].

עין משפט**ג****ר מצוה**

א א מיי' פ"ד מהלכות סוכה הלכה א סמג עשין מג טו"ש"ע א"ח סי' תרגל סעיף א:
ב ב מיי' סם טו"ש"ע סם סעיף ח:
ג ג מיי' סם הלכה ב סמג סם טו"ש"ע א"ח סימן תרגל סעיף ב:
ד ד מיי' סם פ"ה הלכה יט וסמג סם טו"ש"ע א"ח סי' תרגלא סעיף א:
ה ה מיי' פי"ו מהלכות שבת הלכה ד סמג עשין דרננן א טו"ש"ע א"ח סי' שגק סעיף כו:

ו ו מיי' פ"ו מהל' סוכה הלכה ה סמג עשין מג טו"ש"ע א"ח סימן תרגל סעיף א:

רבינו חננאל

סוכה שהיא גבוהה מעשרים אמה פסולה ור' יהודה מכשיר. ותנן בעירובין מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט. מ"ש מבוי דקתני תקנתא. כלומר ימעט זה הגובה יוריד הקורה למטה מכ' אמה ויתקן המבוי והוכשר ולגבי סוכה תני פסולה לתני נמי גבי סוכה ימעט. ושנינן בסוכה שפסילותה גבוהה מדאורייתא ונפישו מלתא תני פסולה מבוי שהוא מדרבנן כו'. **ובאו לבאר** מנין כי הגובה פוסל בסוכה. רבה אמר מהא למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל כל סוכה שאינה ידועה דהאי סוכה דמצוה היא אינה סוכה ולמעלה מכ' אמה אין אדם ידע שיר בסוכה דלא שלטא ביה עינא לפיכך פסולה. ור' זירא אמר א) בכל דפנות ודחי אביי אלא מעתה מקום שאין החמה זורחת כגון עשתרות קרנים אם יעשה באותו מקום סוכה אינה סוכה משום שאין שם צל מפני חמה ושני התם דל עשתרות קרנים המונעים החמה ונמצא צל סוכה ה) הבא אם הדפנות חמצא צל הסכך במקום אחר רחוק מזה המקום שהוא תחת הסכך כי הוא מיצל. רבא אמר **מדרבתי** בסכות תשבו שבעת ימים. ו' ימים בלבד ש"מ דירת עראי בעינן ולמעלה מכ' אמה ודאי דירת קבע הוא ואינה דירת עראי לפיכך פסולה אבל למטה מכ' אמה דמשכחת לה דעביד איניש דירת עראי אע"ג דעביד לה מעין דירת קבע [נמי נפקין]. כוליה הגי אמוראי כרבה לא אמרי. משום דסביורא להו דהאי ידיעה דכתיב בה קרא ליתא ידיעה למאן דיתיב בסוכה דצריך הוישב שיעור ידיעתו כי יושב בסכך של אותה סוכה אלא ידיעה לדורות כלומר הדורות הבאין כיון שרואין שעושין סוכות ומגזיחין בית דירתן ויושבין בימות החג בסוכה שואלין מפני מה עושין כך ומגדיין להן אבותיהם מעשה יציאת מצרים. ור' זירא סוכה לימות המשית היא. כלומר ישיבת ישראל בשלהו בלי פחד או אפילו במדבר במקום שאין שם לא חומה ולא עיר ואין חורשין אלא לחמה או ליום מטר וסוכה לצל

ד אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח וכו'. כפרק הישן (סוכה כ"ח). מלמדין כן על רבינו אצל על רב אמי יודע כעמ מקומנו: אמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. גירס פסחים (דף ג.): ו' ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב וכו' ואסור לגנוב דעת הבריות וכו' עד אלא שפת אמת וכו'. הכל פ' גיד הנשה (מולין ל"ד.) ושם אמרו שם היה עושה לחזירו כבודות

אלו כדי להראות לנריות שחזרו משו וכו' צעניו מותר. ומתני שלל הזכירו רבינו: ו' אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. נפ"ק דלכות: כך אמרו חכמים הקנאה והתאוה וכו'. נפ"ד דלכות: **פ"ג א** המהלך בדרך זו נקרא חוטא הרי הוא אומר בנזיר וכפר עליו מאשר וכו'. נפ"ק דמעניות (דף י"א):

נרין חרפתם ואינם משיבין עושיין מאהבה ושמוחים ביסורים. ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו: ד לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו. **אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש שלא שח שיחה במלח כל ימיו** וזו היא שיחת רוב כל אדם. ואפילו בצרכי הגוף לא ירבה אדם דברים. ועל זה צוו חכמים ואמרו כל המרבה דברים מביא חטא. ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא חכמה יהיו דברי האדם מעטים ועניניהם מרובים. והוא שצוו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. אבל אם היו הדברים מרובין והענין מועט הרי זו סכלות ועל זה נאמר כי בא החלום ברוב ענין וקול כסיל ברוב דברים: ה' סייג לחכמה שתיקה. לפיכך לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר. וילמד לתלמידים בשובה ונחת בלא צעקה ובלא אריכות לשון. הוא שאמר שלמה דברי חכמים בנחת נשמעים: ו' אסור לאדם להנהיג עצמו בדברי חלקות ופיתוי. "ולא יהיה אחד בפה ואחד בלב אלא תוכו כברו והענין שבלב הוא הדבר שבפה. יאסור לגנוב דעת הבריות ואפילו דעת הנכרי. כיצד לא ימכור בשר נבילה במקום בשר שחוטת. ולא ירבה לו בתקרבות והוא יודע שאינו מקבל של שחוטת. ולא יסרהב בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל. ולא יתח לו חביות צריך לפותחן למוכרן כדי לפתותו שבשכיל כבודו וכן כל כיוצא בו. ואפילו מלה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור, אלא שפת אמת ורוח נכון ולב מהיר מכל עמל והוות: ו' לא יהא אדם בעל שחוק [ג]ומהתלות ולא עצב ואונן אלא שמח. כך אמרו חכמים שחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערות. וצוו שלא יהא אדם פרוץ בצחוק ולא עצב ומתאבל אלא מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. יוכן לא יהיה בעל נפש רחבה נבהל להון ולא עצב ובטל ממלאכה. אלא בעל עין טובה ממועט בעסק ועוסק בתורה. ואותו המועט שהוא חלקו ישמח בו. ולא בעל קטטה ולא בעל קנאה ולא בעל תאוה ולא רודף אחר הכבוד. כך אמרו חכמים הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם. כללו של דבר ילך במדה הבינונית שבכל דעה ודעה עד שיהיו כל דעותיו מכוונות באמצעות. והוא ששלמה אמר פלם מעגל הגליך וכל דרכיך יכונן:

פרק שלישי

א שמה יאמר אדם הואיל והקנאה והתאוה והכבוד וכיוצא בהם דרך רעה הן ומוציאין את האדם מן העולם. אפרוש מהן ביותר ואתרחק לצד האחרון. עד שלא יאכל בשר ולא ישתה יין ולא ישא אשה ולא ישב בדירה נאה ולא ילבש מלבוש נאה אלא השק והצמר הקשה וכיוצא בהן כגון כהני העובדי כוכבים. גם זה דרך רעה היא ואסור לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא. שהרי הוא אומר בנזיר וכפר עליו מאשר חטא על הנפש. אמרו חכמים ומה אם נזיר שלא **א** סמ"ג. ב"מ דף מ"ט ע"ב: א סמ"ג לאין קנ"ה טור חו"מ סימן רכ"ח: ג טור א"ח סי' קנ"ו: פירש

לחם משנה

גדול שראוי לנעום עליו כגון חילול שמים. וזה כיון הרב צמ"ש כהן גדול וצפרק שלאחר זה לא כח גדול אלא על דבר שראוי לנעום וכו'. ומ"ש רבינו צפרק שאלו זה יחזור לדרך אלמנעית היא הדרך היותר נכבדת הענוה והכעס וזהו יעלו כל השונות יפה: עוד י"ל ש"ש הרב צפרק שלאחר זה וספור לנהוג דעה ציונית וכו'. ר"ל כשהאדם מולח חולי הנפש והוא מוטעב בגוזה או כריך שירחיק עצמו עד קנה האחרון עד שלא יטה לעולם מדרך האלמנעית כיון שהוא מוטעב בגוזה הלז יפול מדרך האלמנעית ויבא אל הקנה הראשון כשהיה אצל האדם ויחזיק חולי כריך שירחיק עצמו אלא עד האלמנע אצל מדה מסידות הוא הקנה האחרון. ומ"ש הרב צפרק שלאחר זה וכשיחזור לדרך האלמנעית וכו' יתורן דכפי המינון מפשט דברי הרמב"ם ז"ל קשה ממ"ש לקמן אסור לנהוג וכו' ואלון כח שילך בה כל ימיו. אצל נראה למרן ולומר דמאי דקאמר וילך בה הוא מפני שהוא מולח הנפש ולא יוכל לילך בקנה האחרון ודי לו שילך בדרך האלמנע דאם נאמר שיהיה בדרך הקנה האחרון לא יוכל עשויה מפני שהוא מוטעב בגוזה הלז. כל זה היה נראה למרן אצל לא יתורן בזה אלא כדי שלא יקשה הרמב"ם מפרק ראשון לפרק שני וצפרק שני מנייה וזיה כלאומר אצל שאר הקושיות לא יתורן בזה. וכפי הדרך הראשון יתורן דברי הרמב"ם שלא יקשה ממ"ש כהן למ"ש צפ"ב וצפ"ג ג"כ שלא יקשה מנייה וזיה וכל שאר הקושיות דהכל עולה יפה: **אחרי** שכתבתי על זה ראיתי להרמב"ם שכתב בהקדמתו ממס' אבות פ"ד ששם יתבאר כל פרק זה. וכח שם ח"ל אצל רוב המאור הוא קנה הראשון והעדר הרגש ההנאה לגמרי הוא קנה האחרון. עוד כתב הרב צאנז פרק ח"ל. והרבה פעמים יענו בני אדם באלה הפעולות ויחשבו אדם מהקליון טוב ומעלה ממעלות הנפש ופעמים יחשבו הקנה הראשון טוב כמו שיחשבו המסירה לטכנות מעלה ויקראו המוסרים עצמם לטכנות גבורים ופעמים יחשבו הקנה האחרון טוב ויאמרו על פתוח הנפש שהוא סבלן ועל העלל שהוא שמח בתלוקו וכו'. עכ"ל. ומדבריו אלה יתבאר כל מ"ש כהן יש דעה שמטין אותה וכו' וגם מ"ש ללד זה וללד זה וכו':

פ"ב ו' ולא יפתח לו חביות וכו'. בגמ' (מולין ל"ד.) הקשו דעולא איקלע לני רב יהודה פתח ליה חביות המכורות למנוי ומירלו אודועי. ואז"א

פ"ג א שיהי הוא אומר בנזיר וכפר עליו וכו'. נפ"ק דמעניות (דף י"א). נקרא

חוטא ואמרו שם כי הלי מלך דמניא ר"ל הקשר צרכי אומר מה ת"ל

וכפר עליו מאשר חטא על הנפש וכי צאיה נפש חטא וכו' והלא דברים ק"ו ומה

ועל דבר זה בוי. פרק במה דלכות: ד' וכן בדברי תורה וכן בדברי וכו' עד הלא הדבר נשפס. עיקר אליו הדברים פרק העוסק במדות וצמנין מ"ח מדות, וזימא פרק בל' לו (דף ע"א), ומקלסם במדעות ואגדות במלמוד: ואסור לגנוב דעת וכו' עד מכל עמל והוות. כל זה במולין פ' גיד הנשה (דף ל"ד): ו' לא יהיה אדם בעל שחוק בוי. פרק בן זומא: וכן לא יהיה בעל נפש רחבה עד הכבוד. פ"ה דלכות במדות תלמודי נעלם: כך אמרו חכמים הקנאה בוי. פ' בן זומא הוא עיקר זה הענין ונכמה מקומות במלמוד עד סוף הפ' וכל דרכיך יטיו:

פ"ג א שמה יאמר אדם עד המהלך בדרך כו'. סוגיא זו נלמדה פ' המוציא (דף ל"א) סוף גמרא ממני' דלמר רבי עקיבא. וצפרק קמא דמעניות (דף י"א) גבי הגיע י"ו מנחתאן אמר שמואל וצנדרים וצנדר

הנהגות מיימוניות

ז' [ג] באבות דרבי נתן כתוב פ"ה ר"ע אמר שחוק סייג לכבוד, פ' מיעוט שחוק: באבות

ועל זה בוי. פרק במה דלכות: ד' וכן בדברי תורה וכן בדברי וכו' עד הלא הדבר נשפס. עיקר אליו הדברים פרק העוסק במדות וצמנין מ"ח מדות, וזימא פרק בל' לו (דף ע"א), ומקלסם במדעות ואגדות במלמוד: ואסור לגנוב דעת וכו' עד מכל עמל והוות. כל זה במולין פ' גיד הנשה (דף ל"ד): ו' לא יהיה אדם בעל שחוק בוי. פרק בן זומא: וכן לא יהיה בעל נפש רחבה עד הכבוד. פ"ה דלכות במדות תלמודי נעלם: כך אמרו חכמים הקנאה בוי. פ' בן זומא הוא עיקר זה הענין ונכמה מקומות במלמוד עד סוף הפ' וכל דרכיך יטיו:

פ"ג א שמה יאמר אדם עד המהלך בדרך כו'. סוגיא זו נלמדה פ' המוציא (דף ל"א) סוף גמרא ממני' דלמר רבי עקיבא. וצפרק קמא דמעניות (דף י"א) גבי הגיע י"ו מנחתאן אמר שמואל וצנדרים וצנדר

טז. ונקט רבי בהלכתא אורחא דרבי מאיר דהיא הות אורחא דרבי עקיבא. כיון דחזא רבי דאורחא דרבי מאיר קצרה וקרובה ללמוד, ודבריה מחוברים חבור יפה כל דבר ודבר עם מה שדומה לו, ומדוקדקין דבריו הרבה יותר מכולהו רבנן תנאי אחריני ואין בהן שפת יתר וכל מילתא ומילתא מסקא לטעמא בדלא אמיר בה

וְיִשְׁבּוּ אֶהְלִים

◆ יושב אהלים ◆

מאיר. כשבא רבי לסדר את ההלכות דהיינו המשניות ומצא לפניו נוסח של רבי יהודה ונוסח של רבי שמעון ונוסח של חכמים אחרים לא אחז רבי אלא נוסח של רבי מאיר: כיון דחזא רבי כיון שראה רבי דאורחא דרבי מאיר שדרכו ונוסחו של רבי מאיר קצרה וקרובה ללמוד ששאר החכמים היו מכניסים בתוך המשנה גם את הראיות לאותה הלכה ואת המקורות ומתוך כך נעשתה המשנה ארוכה וקשה ללמוד אבל רבי מאיר לא הכניס בתוך משנתו אלא את ההלכה עצמה ולפיכך היתה משנתו קצרה וקרובה ונוחה לתלמידים ללמוד: ודבריה מחוברים חבור יפה כל דבר ודבר עם מה שדומה לו. אבל במשנת שאר החכמים לא היה סדר נכון ופעמים ששתי הלכות שנוגעות לאותו עניין וצריכות להיות יחד אחת סמוך לשניה, נשנו זו בתחילת הפרק וזו בסופו וביניהן הלכות אחרות שאינן מאותו עניין: וכל מילתא ומילתא מסקא לטעמא. כל מילה ומילה שנשנתה במשנה נצרכת היא כדי להבין את העניין וההלכה:

שואלין בבית המדרש דבר זה טמא או טהור אם באמת היה טהור היה רבי מאיר אומר תחילה כל צדין וכל ראיות שיש לנו לומר בדבר זה שהוא טמא ואחר שהיה מביא כל ראיות שדבר זה טמא הוא היה דוחה אותן אחת לאחת עד שחזור לומר מסקנה דבר זה טהור הוא, אבל חבריו מתוך שהיו שומעין אותו מביא ראיות לדבר זה לעשותו טמא היו סבורין שכך דעתו נוטה לעשות דבר זה טמא. ולפיכך לא קבעו הלכה כמותו שלא היו יודעין ממש מה דעתו אי דעתו לטהר והא דהביא ראיות לטמאו אינו אלא דרך לימוד, או דילמא דעתו לטמאו ולפיכך הביא ראיות לטמאו ומשום הכי הוה חביב ליה לרבי עקיבא. משום דהיה חריף והיה חוזר על כל צדין של הלכה לפני שהיה פוסק בה: וסמכיה מינקותיה. כדאיתא בסנהדרין יד ע"א וברש"י שם ד"ה ולא קבלו לפי שעדיין היה בחור ורכינו פירש לעיל פרק ד אות ב ולא קבלוה דיניק הוה:

טז. ונקט רבי בהלכתא אורחא דרבי

האגדה והפוסט

מילי דטופיינא דלא צריכין, ולא מיחסרא ולא מיתרא מדעם אלא בדוכתי מעיטי, ואורחה קייטא ובכלל כל מילה ומילה גדולות ונפלאות, ולא כל מאן דחכים ידע לחבורי מילי הכי כדכתיב לאדם מערכי לב ומה' מענה לשון.

יז. ואע"ג דכולהו רבנן שוין בטעמי, כיון דרבי עקיבא היה רחב לב ורבי מאיר תלמידה נמי רחב לב הוה – הוה שפירא תריצתהון ועדיפא

◆ יושב אהלים ◆

ולא היה ביניהם אלא הבדלי ניסוח והבדלי סדר שזה היה מקדים משנה זו וזה היה מקדים משנה זו. ואומנם ברור שהרבה מחלוקות נחלקו התנאים בהלכה זה עם זה וכמו שכותב רבינו בעצמו לעיל פרק ו אות ז, מיהו לא נחלקו אלא מדורו של רבן יוחנן בן זכאי שחבר בית המקדש והיתה הסנהדרין גולה ממקום למקום ואף אז לא נחלקו אלא בשאלות שנתעוררו ביניהם אבל היתה להם משנת ראשונים מוסכמת והיא כללה את כל מה שקבלו ממשנה והזקנים וכן את כל ההלכות שהוכרעו ונפסקו בסנהדרין עד החורבן ובמשנת ראשונים זו היו כל התנאים שוין שהיא היתה מוסכמת על כולם בתוכנה מיהו אף בה היו כמה סגנונות וכמה שינויי נוסח ומשנת רבי מאיר שקיבלה מרבי עקיבא היא הברורה שבהם ואותה קבע רבי במשנתו: כיון דר"ע היה רחב לב חכם גדול וחרף ור"מ תלמידה נמי רחב לב הוה לכן הוה שפירא תריצתהון ועדיפא מדכולהו. לכן היתה יפה גירסתם וסדר משנתם והיתה עדיפה יותר

בדלא אמיר בה מילי דטופיינא דלא צריכין. עד שאין אמורים בה מילים עודפות שאינם נצרכים: ולא מיחסרא ולא מיתרא מדעם. ואינה חסרה ואינה מיותרת מאומה. מידעם מאומה: אלא בדוכתי מעיטי. במקומות מועטים, יש מקומות שהמשנה שנתה מילים שלא נצרכו לתוכן העניין אלא כדי להקל על הלומדים לזכרם על פה כדאמרין "אגב סיפא נקט רישא" וכן "אגב רישא נקט סיפא" וכיו"ב: ואורחה קייטא. ודרכה של משנת רבי מאיר קצרה: ולא כל מאן דחכים ידע לחבורי מילי הכי. ולא כל מי שחכם יודע לחבר ולנסח, כך אין זאת אלא כי מלבד חריפותו הטבעית של רבי מאיר ומלבד השתדלותו והתמדתו בתורה יד' היתה במשנתו והיא שכיוונתו לנוסח הנכון ורוח הקדש הופיע בבית מדרשו של רבי מאיר:

יז. ואע"ג דכולהו רבנן שוין בטעמי. כל החכמים משנתם היתה שוה בתוכנה ובמהותה

הגלות. ויש לפרש מ"ש מימים ימימה קאי על ימות המשיח כמ"ש הושע [ו, ב] יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו דקאי על שני בתים שנחרבו ועל מקדש העתיד, והיינו דקאמר מימים על שני בתי מקדשים הראשונים וימימה הוא יום הכפול שכלו טוב ימות המשיח, וכמ"ש בפ' והיה הדם לכם לאות על הבתים וגו' ששתי המזוזות והמשקוף היה רמז על ג' מזבחות כנ"ל:

והיה כי ישאלך בנך וגו'. ענין הארבעה בנים הוא ע"ד מה שפרשנו במה שאמר דהע"ה [תהילים קמז, יט] מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן וגו', כי הענין הוא שהקב"ה רוצה לקרב ישראל לעבודתו וחונן אותם דעה, לפי יכלתו והזמנתו לקדושה, אמנם בין בתורה ובין בעבודה א"א להעלות השגתו, כי אם ע"י קושיא שנתקשה בו ומתוך כך נותן לבו להבין יותר, וכל זמן שאינו יכול להשיג עומק הלכה מעלים ממנו הקושיא, לכך אמרו כי יהיה לאדם איזה קושיא בלימודו ידע באמת שרצון הש"י להיות יגע בעומק הלכה, כי לולי זאת לא היה נודע לו הקושיא, וכן בעבודת השי"ת והוא מה שאמר הכתוב [שה"ש ז, ב] חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשי ידי אומן, ואחז"ל [מ"ק טז:] מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, והמשילו המשל לאבן טוב אשר לא יבין בו כל אדם מעלתו, ויחפה אותו בזהב אשר כל אדם מתכוון מעלתו ויעשה בחיפהו נקבים, והאיש חכם מביט בנקבים שבו ורואה אבן הטוב שבו, ומי שהוא מחוסר הבנה לא יקשה בעיניו הנקבים ואינו רואה רק מעלות הזהב שעליו:

ואיתא בשם הר"י רמז על זה כי ר"ת חמוקי חסורי מחסרה והכי קתני, כי כשרצה התנא להעלים הדבר

עשה שיהא הוא כמו שברא ה' את האדם קודם חטא עץ הדעת בלי רע כלל, ואבותיהם שיגאלו יגידו צדקת ה' ב"ה וב"ש לדור הנולד, כי הדור הנולד מטוב בלא רע יהא בבחינת אדם הראשון קודם החטא אשר לא ידע טוב ורע, כמ"ש הרמב"ם ז"ל [מורה נבוכים ח"א, פ"ב] שיהיה כ"כ עיני שכלו דבוקות בה' עד שלא ידע להבחין בעניני עוה"ז בין טוב לרע שכולו טוב, אבל הדור שיגאלו שנולדו בבחינות טוב ורע אלא שנתבררו בביאת משיח והם יגידו צדקתו לעם נולד, והיינו הגדת הנס ותהא הגדת הנס עיקר וסיפור יציאת מצרים טפלה:

ויש לפרש בזה מ"ש במכילתא ע"פ כי יאמרו אליכם בניכם וגו', בשורה טובה לישראל שיולדו בנים ובני בנים וכבר כתבנו בזה, ויש לפרש ע"ד הרמז מפני שענין מה העבודה הזאת לכם אף שדרשו חז"ל [בהגדה] על בן הרשע לא יתכן לבשר זה לישראל, אלא דקאי על ימות המשיח שנקראו בנים לה', כשאחז"ל [קידושין לו.] כשעושין רצונו של מקום וכו' ומה שאמר בנים ובני בנים היינו דור שיגאלו ובניהם שלא ידעו כוונת טוב ורע, וכבר כתבנו שעיקר גאולת מצרים היה לברר חטא עץ הדעת הטוב מהרע, וכיון שלא ידעו בחינות טוב ורע ישאלו מאביהם מה העבודה הזאת לכם, מפני שהם נולדו בבחינות טוב ורע והם יגידו צדקתו לבניהם, וז"ש [תהילים קטז, יג] כוס ישועות אשא, וכוס דהיינו חשבון שמספר ישועות העבר יהיו אפילו לימות המשיח, והיינו דאמר ובשם ה' אקרא שיהיה קריאתו ככתיבתו, ואמר יקר בעיני ה' המותה לחסידיו שיבולע המות מהם, ואפ"ה יספרו בניסים של אבותינו, וז"ש אני עבדיך בן אמתך פתחת למוסרי שהם מוסרות של

כתבו בפשיטות, והחכם מבין הנסתר שבו, וזהו שאמר מגיד דבריו ליעקב, כי ליעקב איש הפשוט שאינו משיג דברים העמוקים והשי"ת מגיד אליו דבריו בלי שום קושיא בדרך הגדה, אבל לישראל שהם התכמים ^{אחרונים/05/08} מגיד חוקיו ומשפטיו דהיינו שחקיו הם דברים הנפלאים והקושיא שיפול בלב אדם ומתוך כך מתבונן ע"י טעמים העמוקים המשפטים, כמו שפירש"י [במדבר יט, כ] שחק הוא דבר בלי טעם שאינו מובן ומשפט הוא הדבר המובן היטב, משא"כ באומות שהקב"ה רוצה להרחיקן ולהטעותם, וכשאחז"ל [ע"ז נה.] בפסוק אשר חלק ה' לכל העמים כדי להטעותם, ע"כ הקב"ה נותן בלבם קושיות שהם נקראים חוקים ואינו מודיעם המשפטים כדי להרחיקן, וז"ש לא עשה כן לכל גוי

ומשפטים כל ידעום, שמודיעם החוקים ואינו מודיעם המשפטים, והוא ענין ארבעה בנים כי החכם והתם הם בחינות ישראל, אלא שהחכם מופלא יותר בתכמה ויכול להבינם החוקים והמשפטים, וזהו שאלתו מה החוקים והמשפטים שאף שהוא רואה בשכלו אינו מבינו היטב, והאב מבין וע"י כן הוא מבין יותר מדעתו, והתם שאינו מבין כ"כ ושואל מה זאת מבינו בכללות, ושאינו יודע לשאול הוא בחינות יעקב, שאינו מבין להקשות ועליו נאמר והגדת לבנך, כענין שנאמר מגיד דבריו ליעקב שהם הגדה בדרך הפשט, אבל הרשע שהוציא עצמו מן הכלל אל ישיבנו על שאלתו, כי השי"ת רוצה בהרחקתו כענין שנאמר לא עשה כן לכל גוי והיינו דאמר הקהה את שיניו:

פרשת בשלח

ויהי בשלח פרעה. הא דלא אמר ויהי כי יצאו ממצרים, מפני שהיה אפשר לטעות שמה שהולכים דרך המדבר, מפני שמשם היה אומר פעם ראשונה ששלחו השי"ת, נלכה נא דרך ג' ימים במדבר, לכך הוצרכו לילך דרך המדבר, אבל באמת בליל פסח גורשו ממצרים לגמרי כמ"ש בפרשת בא ששלחום פרעה ואמר צאו מתוך עמי, ושפיר היו יכולים לילך דרך פלישתים, והיינו דקאמר ויהי בשלח פרעה ששלח אותם לחירות לגמרי ואפ"ה לא נחם וגו', ובמדרש [תנחומא] איתא בזכות ששלח אותם זכה ללא תתעב מצרי, יש לפרש מפני שידע פרעה מה שהבטיח ה' לאברהם ודור רביעי ישובו הנה, כמ"ש לעיל בפרשת בא במה שהקפיד על הטף, וכיון

שהם היו דור שלישי משהתחיל השיעבוד לאחר מיתת השבטים, ובחיי השבטים לא היו אלא גרים ולא נשתעבדו, לכך זכו שדור שלישי יבוא בקהל, כמו ששלחו בדור שלישי מן השיעבוד, והיינו דכתיב [דברים כג, ח] כי גר היית בארצו כלומר אף שהיו השבטים גם כן במצרים שאין זה מן המנין כי לא היו אלא גרים בארצם ולא שעבדם:

כי קרוב הוא. איתא במדרש [תנחומא] קרוב השבועה של אבימלך מה שאמר פן ינחם, מפני שבאמת לא היה בזה ביטול הברית מה שעברו דרך ארצם, ואם ילחמו בהם הפלישתים הרי הם יתחילו תחלה, כדאיתא גבי דוד כשבא לכבוש ירושלים

לכם ציום הששי לחם יומים ואין מניעת המן בשבת מפאת המזל רק מפאת קדושתו. ועוד ראה לדבר שהרי בשבת נתן במן עטם עוב ולא היה לכם לילך ללקוט בשבת ע"כ שבו איש תחתיו.

ויקראו בית ישראל את שמו מן. במכילתא [מכנת דויסע פ"ה] דורשי רשומות אומרים בית ישראל קראו שמו מן, והוצא בילקוט [רמז רס"ח], ובזית רען נדחק עיי"ש. ולפע"ד דכנה מן הוא לחם אצירים שמלאכי השרת אוכלין אותו [יומא ע"ה ע"ב], עיין היטב ברמז"ן פ' זו שהמן הוא הכנה מזון השכינה שנהנים באור העליון מלאכי השרת והלדיוקים לע"ל וע"ז נאמר עולם הבא אין בו לא אכילה וכי' והוא שנחגשם להם עתה ואכלוהו. ולפע"ד כי לנשיהם ולקטני ערך הי' בזה האופן, אצל הגדולים היו נהנים ממנו בעלמא כמלאכי השרת, ודברי ר"ע שאמר לחם שמלאכי השרת אוכלים אותו ור' ישמעאל שאמר שנבלע באצרים, אלו ואלו דברי אלהי חיים הם כנ"ל.

והנה תיבת מן פירשו הכנה מאכל דבר כמו חסד ואמת "מן" ינצרוהו [תהלים ס"א ח'], וימן להם המלך (דניאל ח' ה'), ונקדים עוד דרשת מכילתא והמן כזרע גד לצן כאגדה המושכת הלצ (יומא ע"ה ע"א אחרים אומרים דומה לדברי אגדה המושכים לצן של אדם כמים), הנה דרש תיבת לצן כמו לצן שהי' מושך לצן של ישראל כאגדה, והכוונה שהי' כמו אגדה שאם היא בעלמא סתרי תורה וכל סודות הי' כלולים בה ויש בה עוד על דרך הפשוט דברים המושכים לצ קטני ערך המצינים הדברים על פשוטן, כן היה מן שלקטני ערך היה הכנה ע"י לקבל התורה ולהשיג מושכלות כמשאח"ל [מכילתא פרי י"ה] לא נתנה תורה אלא לאוכלי המן, ולגדולים היה זה בעלמא ההשגה הגדולה הנפלאה, וזו ויקראו אותו בית ישראל מן, דייקו זו דורשי רשומות דוקא "בית" ישראל שהם הנשים ואנשים הדומים להם במדרגה הם הם שקראוהו רק מן הכנה דבר ולא דבר המכוון בעלמא, ולזה מפשינו קצת בלחם הקלקל ר"ת נקצצה, כי להם הי' לחם הקלקל ומפורש כי הוא כזרע גד לצן כאגדה שהוא להמשיך הלצ לעבודת הי' ובאמת לטועמים היא כלפיהת צדצש כי היא העבודה אמיתית וכן המן להמשיכים כנ"ל וק"ל.

גד לצן. הוא הגיד על עלמא שאינו יורד לא בשבת ולא ביהכ"פ [מכילתא מס' דויסע פ"ה], עמ"ש מורי דודי צם' זה ינחמנו. ולפע"ד כי גיד' גמטריא ז', מרמז על יום השבת, וגם רומז על יוהכ"פ כי גיד' ר"ת גימטריא, ועוד

משום דרווחא לבסומי שכיחא ומאכל שבת מוטעם יותר, וישראל הניחו לשבת מזון ג' סעודות כדרך אכילה בחול כי הני העומר אכלו ציום וי"ו ציום ואחד הניחו לליל ש"ק ועומר האחר אכלו ציום ש"ק חליו בבקר וחליו בערב קודם לילה, ועל ליל שבת שנעשה טעמו משונה כפי רש"י על לחם משנה לחם משונה וצמים להו עובא ואכלו טפי לא נשתיר צידם שיפור מזון צ' סעודות, לכן ילאו ללקוט, אלא שבאמת ברכת שבת היו משלים זה שהיה מתבדק במעיהם, אצל היוצאים מן העם ללקוט שלא האמינו כל כך בקדושתה דאגו שלא יהי' להם כל לורכס, וע"ז אמר להם משה ראו כי הי' נתן לכם השבת וכי' ונתניה לא שייך על העדר אלא על הצרכה והיא שטעמו משונה ומזה עלמא הייתם יכולים להצין קדושת שבת ומה גם שלא יחסר לחמכם על ידו (כמוצן ב).

ראו כי הי' נתן לכם השבת ע"כ הוא נתן לכם ציום הששי לחם יומים. י"ל הנה האילנותגנונים אומרים יען שבשבת שולט מזל שבתאי המשצית כל מלאכה והעושה מלאכה בשליעת מזל זה לא ילחץ כי הוא משצית כל מלאכה כמו ששמו שבתאי מורה, ע"כ יש לשבות בשבת, ומשום זה התחכם הקצ"ה ובירך השבת, שאטפ"י שלא לקטו ציום הששי רק עומר אחד צאתה צרכה זו ונעשה לחם משנה וזאת הייתה צרכה שבת, וגם הייתה משונה המן הנשאר בשבת בטעמו וצריחו לשבת ואין מזל שבתאי יכול לגרום צרכה, ומה הוא משצית כל עוב מכ"ש שלא יגרום ויציא צרכה.

והנה אותן שילאו ללקוט בשבת י"ל שנתכונו לשם שמים שלא יחשבו צי"י ששבת ששולט בו מזל שבתאי משצית הכל ע"פ מזל השולט בו ואין זה כבוד שבת שהוא ראשון למקראי קודש שבו לא יולל שום דבר רק הפסד ושציתות כל הלחות, ע"כ ילאו ללקוט בחשכם שימלאו מן להודיע שאין כח בשבתאי לבעל הצרכה והעוב ולהשצית מלאכות צרכה שבת, וע"כ כשהוכיחם משה אמר ראו כי הי' נתן לכם השבת הלא אמרתם שירד לחם משנה וכפרש"י וז"ל לחם משנה לחם משונה אותו היום נשתנה לשבת צריחו ובעטמו עכ"ל, ואם מזל שבתאי משצית הכל מכ"ש שלא יושפע בו שבת וטעם אלא מוכח כי הי' נתן לכם השבת, ופרש"י שהקצ"ה בכבודו נתן להם השבת ומה שהקצ"ה נתן יש בו צרכה והלכה וכל עוב ולכן הוא נתן

(כ) ע"ע ח"ס עה"ת באו, פ"ב ב' ד"ה ראו, ושו"ת ח"ס אור"ח סי' מ"ד ד"ה וראיתי.

קטן אמר ח"י מלך טק
ממנו הלכו ו
עשו כן מוטע' ח"י מלך
שלא טק' ו
קטן ב' ח"י ט' פ"א הלכה
ז' סט ט' ט' ט' ט'
ח"י מלך טק ט' ט' ט' ט'

רבינו הגאון

אדם לאחר ו' שנים
נעשה נחש רחב מלי
בהוא דלא כרע
במורס. אמר מר רבי
אלעזר אומר רבי
הנחש. ומקשי קיימא
לן דלא קרע אף אלא
הדוא מורה על קמיתא,
ההוא ר' אלעזר אומר
בזמן שזן תרבות אף
מורדן הא אם אין
התרבות מורדן הן.
ופריך תני הנחש כדחתן
הנחש מורד לעולם.
אמר שמואל דרס
ברשות הרבים ואכל
ראכל פטור טרף ואכל
חייב. פ' אהבה וזו
הארי בהמה בדי
ומה באירוס שלו אכלה
פטור שכן דרס בעת
שורצה לאכול וקיימא לן
שן ברשות הרבים פטור.
אכל אם טרף בפני
השני והבימה בהמה
חייב ואינ' שאתר כן
אכל וירשע ששינה וירשע
חוקן ברשות הרבים
בדריא עתין דרס הארי
לדור ודרס הוא לטרף
הנחש (בבא מציעה עז)
ע"כ וזה שנתנה צד
וכאן זכר טרף ארי דרס
חייב ואקשינן על
שמואל והכתיב אלה
טרף ברי גורותיו.
ופריך בשביל גורותיו.
כלומר אף רענו לאכול
אלא להמת ולתאכל
לביה. וכן שאר הפסוק.
הנחש וכן היה שנכנסה
לחצר הניזק וטרפה
ואכלה משלם נזק שלם.
ופריך ר' נחמן בר ר' יוחנן
טרפה הנחש והנחש
(ל' דרסה ואכלה משלם)
נזק שלם. רבינא אמר כי
אמר שמואל בארי
תרבות נדחת ואמר אלא
מתניתא בארי תרבות
ואליבא דר' אלעזר דאמר
לא אורחיה הוא ומשונה
הא. ואקשינן הא
קיימא לן משונה
בצר הצדקה לרובן חצי
נזק. ופריך באיני. ותוב
אקשינן עליה אי הכי הא
דקתני לה גבי תולדה
דשן ותינן בכיצד השן
מתנת ח"ר כיצד השן
מתנת לאכול את הדיא
לה כן גבי תולדה דקתן
בעי למיתנה קשיא.
(פס' [מתנ'] מה בין
הם למענה שיהיה
משלם חצי נזק מנפול
רבינא משלם נזק
שלם ומן העלייה. מה
עליה אמר רבי אלעזר
מטעם שכתבס.
במעלה קברי ברי דוד
אמר ר' אלעזר אצל
המערין שבמשפחה
ומאי נענו דוד ושלמה.

השק שלמה על ר"ה

(ל' למורה נבוכים דל' ו)
הנחש ואכלה או שרפה
אכלה לן קטן דלא כן
היחל דמלכא אכלה מהם
ואל יד' אכתי סה ל'
מטעם א"כ

מו: ארבעה אבות

פרק ראשון

בבא קמא

(א) לקמן י"ט. (ב) לעיל
טו. (ג) דרס ט. מנחת
קטן. (ד) כ"ב ט'.
(ה) כ"ב ט'.
(ו) נאמלש פירש (י"ט).
(ז) מנהגין ג. (ח) מנהג
א. א. (ט) ברכות ח' ע"א.

הנהגות הב"ח

(א) תוס' ד"ה פליג
ומ' עמנו קאלי. י"ב וכן
פ' רש"י ג"כ דף ט'
ע"כ.

תורה אור השלם

(א) אריה טרף ברי
לחיותו ומתקן ללכאיו
וקאלי טרף חריו
ומעלותו טרף:
(י"ח ט' ז).

(ב) וישבב ויחזקוהו עם
אכיו ויחזקוהו בנפלה
קברי בני דוד ויחזקוהו
עשו לו כבודו כל
הידיה וישבב ויחזקוהו
ויחזקוהו כבודו כל
הידיה:

הנהגות הב"ח

(א) ויחזקוהו בקבריו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

הנהגות הב"ח

(א) וישבב ויחזקוהו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

הנהגות הב"ח

(א) וישבב ויחזקוהו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

הנהגות הב"ח

(א) וישבב ויחזקוהו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

הנהגות הב"ח

(א) וישבב ויחזקוהו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

הנהגות הב"ח

(א) וישבב ויחזקוהו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

הנהגות הב"ח

(א) וישבב ויחזקוהו
אשר כרה לו בעיר
דוד וישבבו פנישבו
אשר מלא ויחזקוהו
ויהיה מוקדש בקבריו
מנעשה ויחזקוהו
שירפה גדולה עד
למאור: (דבר היסט כסדר)

ס' רבי אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים. תימה
דברים פ"ק דסנהדרין (דף כ' וס) תנן הלוי והאזכ והדוב
כו' ר"א אומר כל הקודם להורגו וזה ומפרש ר' יוחנן גמ' (ס'
טו): אע"פ שלא הניחו דלן להם תרבות ואין להם צעלים ואור"י

רבי אלעזר אומר אף הנחש והא אגן תנן ר'
אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן
מועדים והנחש מועד לעולם תני נחש אמר
שמואל ארי ברה"ד דרס ואכל פטור טרף
ואכל חייב^א דרס ואכל פטור כיון דאורחיה
למדרס הוה ליה כמו שאכלה פירות וירקות
דהוה ליה שן ברשות הרבים ופטור טרף
לא אורחיה הוא למימרא דטריפה לאו
אורחיה הוא והכתיב^ב אריה טורף ברי
גורותיו בשביל גורותיו ומחנך ללכאיותיו
בשביל לכאיותיו וימלא טרף חוריו בשביל
חוריו ומעונותיו טריפה בשביל מעונותיו
והתניא^ג *וכן היה שנכנסה לחצר הניזק
טרפה בחמה ואכלה בשר משלם נזק שלם
הכא במאי עסקינן שטרפה להניח הא
אכלה קתני בשנומלכה ואכלה מנא ידעין
ועוד דשמואל נמי דלמא הכי הוא אמר רב
נחמן בר יצחק לצדדין קתני שטרפה^ד להניח
או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם רבינא
אמר כי קאמר שמואל בארי תרבות ואליבא
דרי' אלעזר דאמר לאו אורחיה אי הכי אפי'
דרסה נמי ליחייב אלא דרבינא לאו אישמואל
אחמר אלא אמתניתא כי תני מנהגיה בארי
תרבות ואליבא דר' אלעזר דאמר לאו אורחיה
א"ה ח"נ בעי לשלומי דאיעד א"ה מאי האי
דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקתן
בעי למיתנה קשיא: **ביתנ'** *מה בין תם
למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מנפול
ומועד משלם נזק שלם מן העלייה:
גמ' *מאי עליה אמר רבי אלעזר במעולה
שבנכסיו וכן הוא אומר וישבב חזקיהו עם
אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד
ואמר ר' אלעזר במעלה אצל מעולים
שבמשפחה ומאן נענו דוד ושלמה ויקברוהו
בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישבבוהו
במשבב אשר מלא בשמים וזנים מאי
בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זני זני ר'
שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח
בהן בא לידי זימה: ^א כי כרו שוחה ללכדני
ופחים ממנו לחגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו
מוונה ר' שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו
מואשת איש בשלמא למ"ד שחשדוהו מוונה
היינו דכתיב *כי שוחה עמקוהו וזנה אלא
למ"ד שחשדוהו מואשת איש מאי שוחה
אמו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא
למ"ד שחשדוהו מואשת איש היינו דכתיב
***ואתה ה' ידעת את כל עצתם עלי למות**
אלא למאן דאמר שחשדוהו מוונה מאי
למות שהשליכוהו לכאור מיט' דרש רבא
מאי דכתיב *יהיו מוכשלים לפני הקדוש
אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש
ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה
אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שחר:
מלמד שהרשעו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה
וחד

דרם ואב'. פירוש שאלו ממיים
כדלמריה פריק אלן עוצרין
(פסחים דף מט: וס) מה ארי דורס
ואוכל ואינו מנחמן עד שימות^א אף
עם הארץ כו':

והתניא וכן חידו.

הוא דלורחיה לטרופ
ו"ל דמיה סתם קמין צין צלרי צין
בזאז ולא היה מלי לשני דכרע
טרפון אחי דלמך (לעיל ד'). משונה
קין נחזר הניזק מוק שלם משלם
מדקתני לה גבי תולדה דשן כדמסיק:
כי תניא מתניתא בארי תרבות
ואליבא דר' אלעזר לא נקט ר'
אלעזר לאסוקי רבנן אלא לרשח
נקטיה וה"ק ללא מימא משום
צלרי תרבות אליבא דר' אלעזר
דודא לא אורחיה הוא איכא לאסוקי
דהיינו דלעידע כדמפרש ואילו
ומאוחו הטעם שיתחייב לר' אלעזר
יתחייב לרבנן ועוד י"ל דדוקא מוקי
לה כרע אלעזר משום דמיה סתם
קמי צין צלרי צין בזאז ולר' אלעזר
כיון דהו בני תרבות לאו אורחיהו
לטרופ ומיירי תרייהו דלעידע אכל
רבען דלא בני תרבות מינה ואורחיה
דלצן לטרופ כי לא איעד נמי משלם
י"ש וזה דוקא להסמיך הכריחא
לנדיס ואז גלא איעד וארי צלעיד
וא"ל ומלח דס"ד השתא דהי תולדה
דקין אחי נקט צריחא שכתבו
שחשדוהו ביונה. דירמיה כהן הו"ה^א
לפניך זו צדקה. שנאמר והלך לפניך דקין (ישעיה נט):
שחשדוהו כד' שלא יקבלו עליהן שחר:
מלמד שהרשעו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה
וחד

לפניך

נחלק (מסדרין דף ז' ע"ב)
ועתה ולא על קברו ממש אלא צדקה ארבע אמות דליכא לועג לרש^ב

אף הנחש. מדקתני אף מכלל דלר' אלעזר הו אף מועדין: ודא
אגן תנן ר' אלעזר אומר. נחש הוא מועד אכל המי לא: דרס. שלא
הרגה אלא ממיים אכלה פטור דלורחיה הוא וכן כרה"ר פטור:
מ"ק. שחרה ואלהה: חייב. דלא אורחיה הוא ומולדה דקין הוא
ומשלם חצי נזק כרה"ר: בדי
גורותיו. די מכלל גורותיו ילדיו
אלמא טורף הוא: ומשי בשביל
גורותיו. אורחיה להרוג ולהביא
ולהניע אכל לטרופ וללכול הוא
עממו כי האי לאו אורחיה: וקפריך
והכתיב *וחנך למימרא. אלמא
אורחיה להרוג ומשי בשביל גורותיו:
והכתיב וימלא טרף חוריו ומשי
בשביל חוריו. אורחיה להרוג ולהביא
לחוריו ולהניע אכל ללכול מיל לחזר
הרגה כי הא דשמואל לאו אורחיה
הוא: טרפה בהמה. והרגה ואלהה
הצער: משלם נזק שלם. מדמשלמת
נחזר הניזק נזק שלם מכלל דלורחיה
הוא ומולדה דשן היא וצרי"ל לפרש:
הניח. להניע אורחיה להרוג:
ועוד דשמואל נמי. דלמך טרף ואכל
חייב אלא חייב דלמא הכי הוא
דערך על מנת להניע ומלך ואכל
ולפרש: י"ג אמר רב נחמן לצדדין
קתני טרפה והניחה או דרסה ואכלה
משלמת נזק שלם. כלומר הא דקמי
צריחא טרפה צדמה ואלהה צדק
תמי מלי מינה טרפה צדמה והניחה
או אכלה צדק על ידי דריסה משלם
נזק שלם: רבינא אמר. לעולם
אורחיה הוא לטרופ וללכול ושמואל
דמחייב ליה צדמ"ל צלרי תרבות כו'^א
ולליכא דר' אלעזר: אי הכי. אפי'
דרס נמי לחייב אלא דלא דריסא
לא דשמואל אומר אלא אי איכא
לאוקמא לרבינא אמתניתא הוא
דמוקמת ליה וסכי קאמר רבינא הא
דקמי מתניתא מוק שלם לאו משום
דלורחיה לטרופ דלפי צלרי תרבות
נמי מתוקמה: ופרישין מתניתא נמי
הכי איכא לרבינא חצי נזק צד'
לשלומו: אי הכי. דמולדה דקין היא
אמתנה להא מתניתא (לקמן דף ע'):
גבי מולדה דשן גבי מולדה דקין:
לחייב: **ביתנ'** מן העלייה. ואפי'
אין הנוגט שיה שיעור הנוק דמועד
כמיז ישלם שור חמת השור ולא
כמיז היה למנוק הנוגט יפרע:
גמ' ויקברוהו במעלה וזו. נחזקיה
כמיז נספר דברי הימים: וישביבוהו
במשבב. נאסא מלך יהודה: וזי
וני. מימי מימי^א בשמים הרבה
כדמתרגמין למינה לזוהי (נאסא)
(ה) **כי כרו שוחה לצדני. צריחא**
הניחא כמיז: עתה עלי למות.
דאשת איש איכא ביה^א חיוז מינה אכל
בזונה פטור ליכא מימה: ובבד
עשו לו בנותיו. נחזקיה כמיז:
ישיבה. תלמידים לעסוק שם צמורה:
ש"ש. ימים השועים שם ישיבה:
וחד

שעושין צדקה הכשילם בבני
וכבוד עשו לו במותו
מלמד שהרשעו ישיבה על קברו פליגי בה ר' נתן ורבנן חד אמר שלשה
וחד

לקדמותו והי שן דפטור כרה"ר:
ול"ג ישראל דלאנשי (ה) עמנו קאלי:
לפי שחרה מורה צדקאל כדלמרינן
דאני מתחן עד שימות
כמיז תוספות שם ישיב
תוספות חילק סא ע"א
ד"ה הדורס (גליון):

שלשים

ועל כן ביאר שהכוונה בזה להיפך, לטובתם, דהנה ידוע, שבמידה שאדם מודד מודדין לו, ואם אדם בודק את המקלים ממנו צדקה אם הם הגונים או לא, גם בשמים בודקין אחריו, האם הוא ראוי להשפיע לו שפע, אבל אם איננו בודק ונותן גם לאלו שאינם הגונים, גם בבית דין של מעלה אין בודקין אחריו. ולפי שראה ירמיה ששונאיו הם רשעים, פנה אל הקדוש ברוך הוא שיזמין להם נתינת צדקה לאנשים שאינם מהוגנים, וממילא גם משמים ישפיעו עליהם מאוצר מתנת חיים.

על פי זה פירש רבי דוד מדינוב בנו של הרה"ק רבי צבי אלימלך את הפסוק בפרשת ראה (דברים טו, ט), 'השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' והיה כך חטא, ויש לדקדק, מאי שנא מצות צדקה מכל המצוות, הרי גם בציצית ובתפילין אפשר לומר השמר לך פן לא תלבש ציצית ותפילין והיה כך חטא. ויש לומר דכוונת הכתוב, שתדמה נפשך שאתה צדיק גמור, ולכך יורעה עינך באחיק האביון, דהיינו האביון בתורה ובמצוות, ולא תתן לו, ואז יקרא עליך אל ה', ויבדקו אחריו בית דין של מעלה, והיה כך חטא, ימצאו כך חטאים, על כן 'נתן תתן לו', ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה שלא תדקדק ותקיים אין בודקין למצוות, יברכך ה' מאוצר מתנת חיים.

על פי זה תירץ בילקוט הגרשוני מה שהקשו בתוספות בכמה מקומות בש"ס, דמצינו שהיו כופין על הצדקות, וקשה, הרי כל מצות עשה שמתן שכרה בצידה אין בית דין של מטה כופין עליה, ולמה על זה כפו.

אך לפי הנחבאר נחא, דמה שאמר הכתוב 'כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך' אינו בתורת שכר, אלא הוא ברכת ה' מאוצרו המיועד למי שאינו בודק אחר העני האם הוא הגון או לא.

★★

ולכאורה יש להקשות, מדוע כשיתנו לעני שאינו הגון לא יקבלו שכר, והרי אחז"ל (ברכות ו, קידושין מ). חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה, וא"כ מה הרויח ירמיה הנביא בתפילתו, הרי מאחר ומתכוונים לקיים מצות צדקה מעלה עליהם הכתוב כאילו קיימו, נראה בסוף ספר "קובץ הערות" להגרא"ב וסרמן

ושבע שנים הם תקופה, (ועי' בחינוך פ"ד), ואם גם אז אינו מתבונן להודות, ענשו שנעשה נחש לאחר ז' שנים. וגם אם כרע במודים כדינו, צריך לדעת שאין אנו יכולים להודות אפי' אחת מאלף אלפי אלפים וכו' (כדאי' בתפילת נשמת), וזהו הפי' כי זקיף זקיף כחיויא, שידע שאחרי כל מה שיכרע בהודאה, עדיין לא הודה מספיק, כחיויא ע"כ.

הגדל החכמה

דף ט"ז ע"ב

בגמ': דרש רבא מאי דכתיב יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר.

וצריך להבין מה ענין העונש הזה לחשד שחשדו בו, שבא על אשת איש או על הזונה.

וביאר במצורת דוד, דהנה איתא במסכת סוטה (ד, ב), 'אמר רבי יוחנן, אפילו עושה צדקה בסתר, דכתיב מתן בסתר יכפה אף וגו', לא ינקה מדינה של גיהנם. ועל כן ירמיהו בשעה שחשדוהו באשת איש כלול בכך גם כן שלא תועיל לו זכות הצדקה, ולכן ביקש שגם להם לא תועיל זכות הצדקה, משום שיתנו לעניים שאינם מהוגנים.

אמנם עדיין יש לדקדק, מהו שאמר 'בעת אפך עשה בהם', דלמה ביקש שיכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים דוקא בעת כעסו של הקדוש ברוך הוא.

וביאר בעיר בנימין, כי באמת על מה שיבטלו מצות עשה של צדקה לא יענשו אלא בעידנא דריתחא שאז מענישים גם על ביטול מצות עשה, ולכן ביקש שדוקא בעת אפך הכשילים בעניים שאינם מהוגנים.

★★

בגמ': אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילים בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר.

בס' מנורת זהב עה"ת הובא בשם הרבי רבי זושא זצ"ל שהקשה, וכי ירמיה הצדיק היה חפץ באבדן שונאיו חס ושלום.